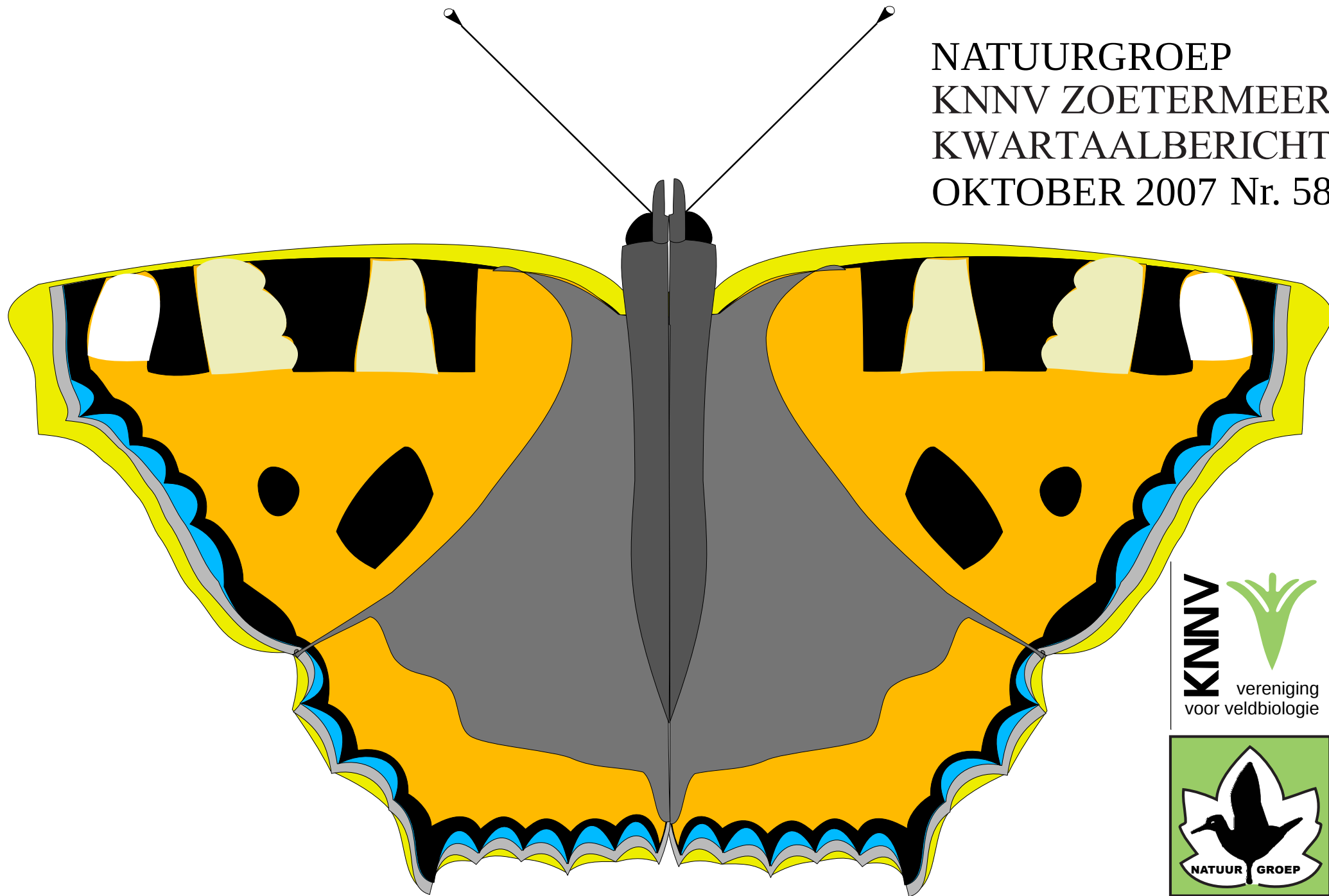

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
OKTOBER 2007 Nr. 58

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

NATUURGROEP KNNV ZOETERMEER

KWARTAALBERICHT Nr.58 oktober 2007

INHOUD

1. VAN DE REDACTIE	3
2. WWW.KNNV.NL/ZOETERMEER	3
3. REACTIE HUISVESTING NATUUR- EN MILIEUVERENIGINGEN	5
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP	6
4. FIETSZOEKTOCHT VANAF BALIJHOEVE DOOR ROKKEVEEN	6
5. DE PLANTENWERKGROEP TREKT ER OP UIT	7
6. KM-HOK 30.57.43 ROND DE MANDELABRUG	8
7. HET KM-HOK VAN HET PRIELENBOS	9
8. PLANTENWERKGROEP ACTIEF ROND STATION ZOETERMEER OOST	10
9. DE LAATSTE AVOND VAN 2007	11
10. BIJZONDERE VONDSTEN	12
GEZIEN IN ZOETERMEER	16
11. UIT HET VOGELDAGBOEK VAN ADRI DE GROOT	16
12. KLEINE VOS BALTST TEGEN DAGPAUWOOG	19
13. GROTE VOS (NYMPHALIS POLYCHLOROS) IN ZOETERMEERSE TUIN	19
14. DE TIJGERSLAK (LIMAX MAXIMUS)	21
15. NATUUROBSERVATIES UIT MEERZICHT	21
16. WITGERANDE TUINSLAK, CEPAEA HORTENSIS, VASTGESTELD IN ZOETERMEER	24
17. LIBELLENEXCURSIE KNNV	25
BUITEN DE VERENIGING	27
18. ONTHULLING PANORAMABORD IN HET BUYTENPARK	27
19. MEER VOGELS IN DE STAD, MEER KLEUR AAN ONS BESTAAN	28
20. LINNAEUS 300	28

21. TELMEE	28
22. NOORDNATUURNIEUWS, NAJAAR 2007.....	29
23. NATUUR- EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	31
24. NAMEN	34
25. IK WIL OOK LID WORDEN.....	34
26. INDEX	34

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis. Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

***Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee
met de plantenwerkgroep.
Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.
Informatie: Evelien van den Berg, tel:
079-3213445 (18:00-19:30)***

1. Van de redactie

In 1992 tekenden zo'n 150 landen een verdrag in Rio de Janeiro waarin zij afspraken de diversiteit aan planten en dieren op aarde te beschermen. De grondgedachte achter dit verdrag is dat de biodiversiteit beschouwd moet worden als de "levensverzekering" van het leven zelf. Uiteraard zijn we ons dat in KNNV-kringen terdege bewust. In de tweede week van september 2007 (15 jaar na Rio) publiceerde de IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) een nieuwe rode lijst van met uitsterven bedreigde soorten. Door gebrekkige bescherming staat de verscheidenheid aan plant- en diersoorten op aarde onder druk is een van de conclusies van de IUCN. Een op de vier zoogdiersoorten, een op de acht vogelsoorten, een op de drie amfibiesoorten is in gevaar en maar liefst 70% van de plantensoorten! Tot dusver zijn al 785 plant- en diersoorten verdwenen en komen 65 soorten alleen nog in gevangenschap of in gecultiveerde vorm voor. Volgens IUCN directeur Marton-Lefèvre is sprake van een wereldomspannende crisis. Ze wees er op dat "het voortbestaan van mensen op aarde direct in verband staat met de staat van de natuur en dat bescherming van dieren en planten noodzakelijk is voor ons eigen lot op aarde". Concluderend kunnen we vaststellen dat op wereldschaal bekeken er gedurende de afgelopen 15 jaar weinig tot niets veranderd is.

Op 27 juni 2007 verscheen een VN-wereldbevolkingsrapport met daarin de conclusie dat in 2008 de aarde voor het eerst meer stedelingen dan plattelanders kent. Vanaf volgend jaar woont meer dan de helft van de wereldbevolking, 3,3 miljard mensen, in stedelijke gebieden. Dat aantal zal rond 2030 zijn opgelopen tot bijna vijf miljard ofwel zes op elke tien wereldburgers. Het welvarende Nederland behoort overigens al lange tijd tot de landen met een grote verstedelijking. Volgens VN-opgave is 81 procent van de Nederlanders een stedeling, vergelijkbaar met de Verenigde Staten. De Nederlandse steden zullen de komende jaren wel verder groeien, zelfs relatief sneller dan in landen als Duitsland en Frankrijk.

Dit alles maakt de conclusie onontkoombaar dat de thema's biodiversiteit en verstedelijking een natuurlijke verbintenis aangaan, willen we de aarde redden en daardoor als mens overleven. Om de biodiversiteit in Europa te redden zijn we de laatste decennia bezig met de uitvoering van het netwerk van de zogenaamde Natura 2000 gebieden, in Nederland met de EHS. Inmiddels is vriend en vijand het erover eens dat dit alleen lang niet voldoende is. Om die reden ontwikkelt Europa tegenwoordig ook allerlei initiatieven om de biodiversiteit in stedelijke gebieden onder de aandacht te brengen. Een mooi voorbeeld van zo'n initiatief is het zogenaamde SUN-project. SUN staat voor sustainable urban networks planning for green spaces. Het project wil het draagvlak voor biodiversiteit bij stedelingen vergroten door op vernieuwende wijze kennis te vergaren en te ontsluiten en daartoe projecten op te zetten. Het instrument dat wordt ingezet om het bovengenoemde doel te verwezenlijken is het "BAP" (Biodiversity Action Plan) In een aantal grootstedelijke agglomeraties, waaronder Londen werkt men tegenwoordig met dit instrument. Om leuke ideeën op te doen over hoe je met bewoners in wijken en buurten het thema biodiversiteit onder de aandacht kunt brengen kan ik iedereen aanraden eens "SUN" te googelen om inspiratie op te doen op de verschillende websites.

Terug naar Zoetermeer: nagenoeg alles van wat in Zoetermeer onder de natuurvlag is bedacht en wordt gerealiseerd kan dienen als bouwsteen voor een toekomstig Zoetermeers "Biodiversiteit Actieplan". Dat geldt bijvoorbeeld voor de stadsvogelcampagne, het adoptiegroeninitiatief, het natuur in beeldproject, het beschermde en bedreigde soortenproject en tal van NME-activiteiten. Daar komt nog bij dat de belangrijkste peilers van het officieel vastgestelde gemeentelijk natuurbeleid (Stadsnatuurplan) zijn: het realiseren van "meer en (soorten)rijkere natuur" en het creëren van meer draagvlak voor natuur bij de bewoners.

Maar de natuurverenigingen die actief zijn binnen Haaglanden/Zoetermeer hoeven natuurlijk helemaal niet te wachten op de locale/regionale overheid op dit punt. De redactie van het KNNV-kwartaalbericht van de afd. Zoetermeer doet hierbij dan ook een oproep aan iedereen die zich betrokken voelt bij een betere bescherming van de diversiteit aan plant- en diersoorten om tot een regionaal actieplan te komen. De tijd is er rijp voor! De aloude Locale Agenda 21 slogan "think global, act local" is actueler dan ooit.

2. www.knnv.nl/zoetermeer

Wim de Liefde en Fred Reeder werken gestaag aan onze website met indrukwekkend resultaat. De website krijgt steeds meer in- en uitgangen. Ga dus kijken als je dat niet kort geleden gedaan hebt. De mooiste foto's van onze leden zijn nu voor iedereen in kleur toegankelijk.

Fig. 1 De home page

Na koppeling van de database aan verspreidingskaartjes zijn Wim en Fred nu van plan daaraan teksten uit de kwartaalbladen toe te voegen.

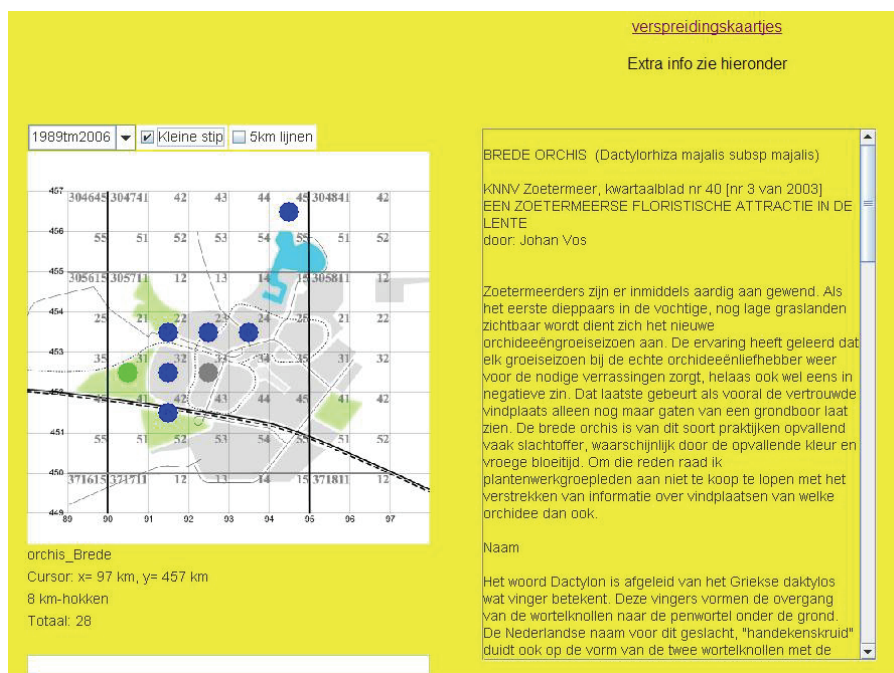

Fig. 2 Tekst bij de verspreidingskaart

Onze website wordt zo een prachtige bron voor de ecologie van een groeistad. Hulde aan de makers!

3. Reactie huisvesting natuur- en milieuverenigingen

op: herhaalde oproep van Tilly Kester over huisvesting natuur- en milieuverenigingen

Arno van Berge Henegouwen

De vraag die jij voorlegt is of de natuurverenigingen een nieuw door de gemeente gesubsidieerd honk wensen nu de Soete Aarde is gesloten. Ik wil eerst op rij zetten in welke behoeften zo'n honk zou moeten voorzien. Uit de gegevens die ik heb gehaald uit wat mij ter ore en onder ogen kwam komt naar voren, dat het creëren van een vergader- en lezingenruimte voor de natuurverenigingen de eerste prioriteit heeft.

Je stelt in Kwartaalbericht 56 onder 4. Huisvesting, dat de gemeente geen tweede Soete Aarde wil opzetten. Daarmee is jouw eerdere vraag overbodig geworden. Dat is voor de verenigingen teleurstellend natuurlijk. Nu, een paar jaar later, lees ik verderop in jouw stuk, dat plannen van de gezamenlijke verenigingen welwillend door de gemeente zullen worden bekeken op inhoud en haalbaarheid.

Over de twee voorwaarden - inhoud en haalbaarheid - zal ik wat verder uitweiden. Ze zijn nauw met elkaar verbonden, want een goed inhoudelijk verhaal vergroot de haalbaarheid. Wat is nodig om tot een goede inhoud te komen?

Het argument om één vergaderplek te hebben is geen sterk inhoudelijk argument. De gemeente heeft dat uitgesloten door de Soete Aarde te sluiten. Daar zullen ze niet snel op terugkomen. Daarmee vergroot je de haalbaarheid niet.

Gelukkig heeft de gemeente wel de deur opengelaten en nodigt zij de verenigingen uit zelf met voorstellen te komen. Zo'n initiatief wil zij positief bekijken. Dat klinkt verleidelijk. Daarvoor is nodig, dat alle verenigingen met één mond spreken. Dat maakt sterk. Maar ik heb daar mijn twijfels bij. De doelstellingen en niet te vergeten de behoeften lopen nogal uiteen. KNNV zegt geen behoefte te hebben, terwijl bij de VWZ de behoefte groot zal zijn, omdat daar het verenigingsleven is geconcentreerd rond excursies en lezingavonden. Zo heeft ieder zijn eigen verlangens.

Wat bij de verschillende clubs wel hetzelfde is, is het naar binnen gerichte karakter van hun wensen. Men wil een plekje voor zichzelf, voor de leden. Dat nu werkt niet. Verenigingen moeten de durf hebben tot omdenken en zich meer naar buiten richten. Krijg anderen, de burgerij, op je hand. Zorg dat er politiek draagvlak komt. Dan kom je verder. De mogelijkheden daartoe zijn er. Je moet je wanneer je iets wilt waar ook de gemeente in deelneemt richten op een veel bredere doelgroep. Dan heb je recht op een ruimte waar ook anderen, niet-leden voor op zullen komen. Straal je maatschappelijke verantwoordelijkheid uit.

Wat blijft er over? Sluit aan bij de inmiddels gegroeide praktijk van de decentralisatie. De gemeente zet hoog in richting wijken. Decentralisatie en mondigheid van de burger zijn de toverwoorden. Ter illustratie van de verschuiving naar de wijken het volgende waar gebeurde voorval. Gisteren zat er plotseling een gapend gat in het wegdek voor onze garage. Het algemene nummer van het stadhuis gebeld. En wat hoor ik: "In welke wijk woont U"? "Meerzicht mevrouw"? "Een ogenblik, ik verbind U door met de wijkbeheerder". En weg zeilde ik, van het stadhuis naar Meerzicht waar ik de wijkmanager aan de lijn kreeg. Daar legde ik mijn vraag voor. Het gapende gat in het wegdek voor de garages is de volgende dag gemaakt. Zo gaat het ook met meldingen van vermeende illegale boomkap, veranderingen in het groenbeheer, etc. Niet dat het allemaal beter is geworden, maar de procedure verloopt wel anders.

Zo kunnen de verenigingen ook te werk gaan. Zoek contact met de wijkbeheerders, leen of huur hun onderkomens en krijg de verenigingen zover, dat ze met hun uitgangspunten voor een beter milieu als nomaden door de stad gaan reizen. Onder de slogan: "een beter milieu begint in de wijk". Organiseer in overleg met de anderen lezingen en kleine exposities die de wijken aandoen. Opening door de wijkwethouder. Zo creëer je kansen.

Publiciteit is heel belangrijk. Zonder de verenigingsbladen te lijf te willen gaan pleit ik voor een centraal voorlichtingsorgaan/website. En voor een bescheiden vaste rubriek in het Streekblad. Verder kun je nog mogelijkheden onderzoeken zoals radio, tv. En om de samenhang van dit alles te waarborgen kun je proberen om gezamenlijk met alle verenigingen een bescheiden permanente informatiestand/tentoonstelling in de centrale bibliotheek op te zetten. In een programmaproject wordt gewezen op de wijkactiviteiten. Afwisselend laat je een van de wijkwethouders een inleidend woordje schrijven.

De praktijk van de laatste jaren heeft uitgewezen, dat er van de verenigingen zelf niet veel animo te verwachten is. Dus zal het van een bevlogen figuur moeten komen aangevuld met een paar mensen die de hierboven geschetste eerste ideeën steunen en verder uit willen werken. Die zullen een begin moeten maken, het idee door moeten drukken, voor de eerste uitwerking moeten zorgen. Te weten: draagvlak bij de verenigingen, reclame naar de wijken, organisatie van activiteiten in de wijken, de uitgave van één blad, etc. Wanneer je zo te werk gaat komt het vergaderzaaltje voor de verenigingen er ook wel.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP

4. Fietszoektocht vanaf Balijhoeve door Rokkeveen

Anke de Bruijn

Vandaag, 21 juni, hadden we een tweepersoons groep, Johan en ik. De overige deelnemers waren waarschijnlijk afgeschrikt door de vele buien die tot laat in de middag actief waren. Een blik op www.zoeterweer.nl wil wel eens helpen bij het nemen van een beslissing er wel of niet op uit te gaan, al dan niet met regenkleding. Wij hadden goed weer, geen druppel regen en nauwelijks wind.

Fig. 3 Rietorchis

Fig. 4 Dwergviltkruid

Fig. 5 Kattendoorn

We begonnen onze tocht door de poldertuinen achter de Balijhoeve en via de berm langs het Ebbenhout weer terug. Johan wilde vooral op zoek naar rietorchissen. Eerst zagen we alleen uitgebloeide exemplaren, maar wat verderop stonden er, meer in de schaduw, toch nog vrij veel in bloei. Verder o.a. grote waterweegbree, gewone brunel, veldlathyrus, glad walstro, zeepkruid, kattendoorn, blauwe knoop, St Janskruid, kleine watereppe, mattenbies, kroontjeskruid, trilgras (bevertjes), amandelwilg (met kaneelkleurige bast na afbladdering), vogelwikke, en de voor mij nieuwe soort basterdklaver, kleine lisdodde (waarbij tussen de mannelijke en vrouwelijke bloeiwijze een "kaal" stukje steel zit. Bij de grote zit dat niet).

Verder op de fiets langs de cirkel richting Floriadeplas en Floriadepark. De enige keer, dat ik er eerder ben geweest was tijdens de Floriade in 1992! In de berm bij het Mahoniehout troffen we ook weer de nodige bloeiende rietorchissen, tot tevredenheid van Johan. Daarna fietsend (via een ommetje naar de Houtsingel, om het kransmuur te bewonderen, dat daar op een aantal parkeerplaatsen groeit) naar het braakliggend terrein tussen Zuidweg en de Madame Curiesingel. Daar troffen we: oosterse morgenster, wilde cichorei, keizerskaars, kompassla, blaassilene, zwarte mosterd, (veel) knoopkruid, rietgras en riet, late guldenroede, duinriet, bitterzoet, reukloze en echte kamille vlakbij elkaar, zodat de verschillen goed te zien waren. De

reukloze kamille heeft een wat groter bloemhoofdje waarvan het gele hart vlak en gevuld is, dit in vergelijking met dat van de echte kamille. Tot slot in een greppel naast elkaar, zeegroene rus (blauwgroene kleur), die gewoonlijk meer aan de kuststreek gebonden is en pitrus (helder groene kleur).

Op de fiets verder naar de watertoren, waar tussen de klinkers behalve hertshoornweegbree en bleekgele droogbloem, ook volop dwergviltkruid (rode lijst!) stond te bloeien.

Daarna door het Burg. Hoekstrapark, langs de veentuinen, naar de Rozenberg, vanwaar we een goed zicht hadden op het enorme kassencomplex achter de Oostweg (Berkel en Rodenrijs). Opvallend was, dat het kweekgras bescherming had gevonden in de aangeplante rozenstruiken, die daardoor allemaal een pluim van de bloeiaren hadden. Verder was de hele "berg" overal glad gemaaid

Als toetje zijn we daarna via de Mandelabrug naar het parkeerterrein tegenover de Mandelabrug gegaan, vanwege het aldaar bloeiende duits viltkruid. Deze tocht was niet alleen aangenaam en leerzaam uit botanisch oogpunt, maar ook een goede manier om Rokkeveen een beetje te leren kennen.

5. De plantenwerkgroep trekt er op uit

Inge Bauer

De hele vijfde juli 2007 regen en wind, maar om zeven uur 's avonds scheen de zon! Johan, Fred, Anke, Monique en Inge startten bij de rotonde aan de Amerikaweg, hoek Hoflaan. De rotonde is ingericht met cipressen uit Toscane en er zijn druiven aangeplant in opdracht van een nieuw Italiaans restaurant in Zoetermeer. Fred blijkt uitstekend op de hoogte.

Onze zoektocht gaat over de begraafplaats langs diverse, stukjes natuurlijk groen. Opvallend veel aanwezig: schijnaardbei, wilgenroosje, harig wilgenroosje, harige ratelaar en een mooie groep gele ganzenbloem. Aan de waterkant volop waterzuring en moerasspirea. Op de taluds bij de waterpartij staan opvallend veel rietorchissen. Niet meer zo mooi van kleur, maar het seizoen is ook eigenlijk al voorbij.

Iets totaal nieuws voor mij was de vierzadige wikke. We hebben deze soort wat nader geïnspecteerd en de peulen met de 4 zaden bekeken.

Fig. 6 Grote ratelaar

Fig. 7 Vierzadige wikke

Na de brede wespenorchis en de moeras-vergeet-mij-nietjes in het water van de beek zijn we nog speciaal gaan zoeken naar de grote keverorchis. Een paar jaar geleden stond deze rode lijstsoort nog in de bosstrook die de begraafplaats omzoomt, maar nu was hij niet meer te vinden. Dat was ook geen wonder omdat de grond intussen was omgewerkt ten behoeve van een nieuw aan te leggen bospad. Dit pad moet het nieuwe crematorium met de bestaande begraafplaats gaan verbinden. Eindelijk zagen we weer eens een grote ratelaar (met kale kelken). Ook heb ik goed het verschil kunnen zien tussen de brosse en de gewone melkdistel die allebei in grote aantallen present waren. In een berm tegenover Ayer's Rock troffen we tot onze verrassing aardaker aan. Op de terugweg zijn we door het oude wijkpark gelopen waar we grote hoeveelheden bosandoorn aantroffen.

Ook deze avond weer hebben we verschillende plantensoorten van de lijst met beschermde en/of bedreigde plantensoorten van Zoetermeer aangetroffen: brede wespenorchis, grote kaardenbol, rietorchis, kamgras, harige ratelaar en aardaker.

6. KM-hok 30.57.43 rond de Mandelabrug

Johan Vos

Gezien de enorme hoeveelheid hemelwater die gedurende deze maand over ons werd uitgestort was het een wonder dat de weergoden ons op zaterdagochtend 28 juli zo gunstig gezind waren. "Ons" waren Tilly, Moniek en Jan, Joke, Joop Mourik en ik; de rest van de plantenwerkgroep was op vakantie. Na korte tijd brak de zon door en al spoedig steeg de temperatuur tot een zeer aangenaam niveau.

Ons eerste doel was het parkeerterrein tegenover de Mandelabrug waar eerder deze zomer al ruw vergeet-mij-nietje, duits viltkruid en kleine leeuwenklauw waren aangetroffen, zie Kwartaalbericht nr. 57, blz. 13/14. Dit terrein bleek deze ochtend nog meer verrassingen voor ons in petto te hebben. Naast de bleekgele was nu ook de moerasdroogbloem zichtbaar, verderop troffen we de in Zoetermeer zeer zeldzame akkermunt aan en bleek ook hier het harig vingergras een goede standplaats te hebben gevonden. Daarna hebben we de braakliggende strook naast het fietspad van de A12 onderzocht. Daar een aantal minder algemene pioniers gestreept zoals hondspeterselie, goudzuring en ook weer eens steenkruidkars. De laatste soort, die je eerder in het meest stenige deel van de stad verwacht hebben we al jaren niet meer in Zoetermeer gezien.

Fig. 8 Steenkruidkars

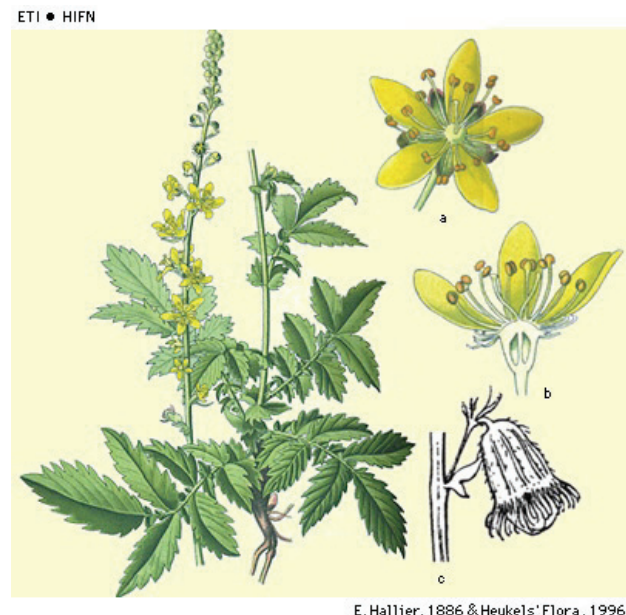

Fig. 9 Gewone agrimonie

Toen door het prinses Amaliapark, waar we terloops tijmereprijs en in de rietkraag(!?) groot heksenkruid scoorden. Uiteraard moesten de brede wespenorchissen, die hier grote afmetingen bereiken uitgebreid gefotografeerd worden. Vervolgens langs de kop van de Afrikaweg waar de welriekende agrimonie en de gewone ossentong nog stonden te bloeien, de smalle strook bos tussen de A12 en de Waterbuurt in. Daar

ontbraken, vooral door gebrek aan licht op de bodem de kruidachtige planten geheel. Onder de houtachtige soorten was eigenlijk alleen de aalbes prominent aanwezig. Wel vonden we aan de waterkant nog een sterk op holpijp gelijkende paardenstaart aan (holle stengel maar wel met lange zijtakken en een duidelijke ribben). Vervolgens de Waterbuurt in waar het stedelijk soorten regende. Ik noem hangende zegge, een "sierzegge" die volgens Joop in veel steden aan het verwilderen is (wij hebben deze soort nog niet eerder als potentieel spontane soort herkend). Verder natuurlijk kruipklokje, harig knopkruid, grote hoeveelheden prachtig bloeiende late guldenroede en uiteraard ook weer een hemelboom.

In een verwilderd hoekje van een tuin vonden we gewone agrimonie, de duinsoort die we in Zoetermeer nog niet eerder tegenkwamen. Daar twijfel bestaat over de status van deze plant zullen we hem nu (nog) niet als verwilderd opnemen. Toen terug naar de Mandelabrug waar Moniek, Jan en Joke afscheid namen. Daarna zijn we de Mandelabrug overgestoken naar de Rokkeveense kant. Bij het station nog een grote plek met aarmunt gevonden. Deze muntsoort hebben we nog niet eerder voor Zoetermeer vastgesteld. Toen naar het braakliggende terrein dat onderdeel is van het Katwijkerlaantracee gelopen waar de wilde cichorei volop in bloei stond. Ook een aantal prachtig in bloei staande selderijplanten trokken de aandacht. En tot slot stuitten we, naar wij dachten op een alsemsoort. Een forse, opvallende verschijning die nog niet in bloei stond. Achteraf bleek dat we hier te maken hebben met een kruiskruidsoort. (zie elders in dit blad)

Inmiddels was het 13.30 uur en ben ik met Joop teruggelopen naar de Mandelabrug, Tilly had ons wegens afspraken elders al verlaten. Daar hebben we op het terras van het daar aanwezige hotel de ochtend afgesloten met koffie en nog wat nagepraat over de ontdekkingen van deze ochtend.

7. Het KM-hok van het Prielenbos

Tilly Kester

Op donderdagavond 2 augustus ontmoetten Anke, Johan, Joke, Fred Janssen en ik elkaar bij restaurant Aa-zicht in het recreatiegebied Noord-Aa. Het was bewolkt en het bleef die avond ook bewolkt. Dit km-hok was één van de twee hokken waarvan Floron graag gegevens wilde hebben van dit jaar.

Fig. 10 Brede stekelvaren

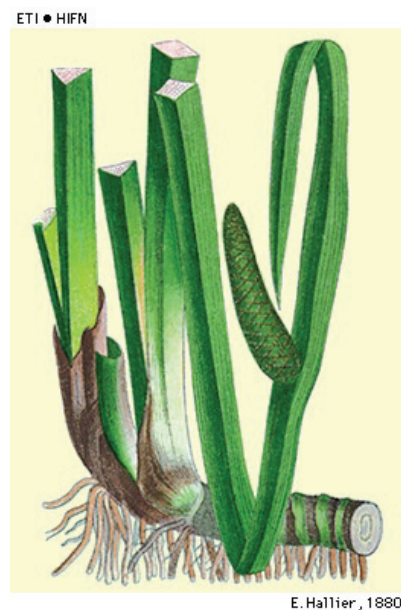

Fig. 11 Kalmoes

We zijn achter het restaurant gestart en hebben eerst het gazon langs de plas bekeken. Op het eerste gezicht gewoon gazon gras, maar als je goed kijkt stonden er toch nog aardig wat soorten: madeliefje, kruipende boterbloem, hondsdrif, grote weegbree en hopklaver. Ook rondom de poten van de daar aanwezige banken stond het een en ander waaronder ridderzuring, zevenblad en fluitenkruid. Een poes en een padje kruisten ons pad. Langs de oever (met harde beschoeiing) groeide onder andere akkermelkdistel. Langs de manshoge

rietkraag liet een vrouwtjesmerel in een struik zich van redelijk dichtbij fotograferen. Tussen het riet was vooral veel bitterzoet te zien. Van de gewone berenklaauw hebben we de vruchtjes bekeken die bij nadere bestudering heel decoratief zijn.

We zijn door de schaapsweide naar het water van de Noordaaschevliet gelopen.

Aan de oever stonden planten als grote egelskop, valse voszegge, zwart tandzaad, gele lis en kalmoes, die zelfs een bloeiwijze vertoonde. Deze soort is ooit (in de middeleeuwen) ingevoerd om zijn geneeskrachtige eigenschappen. En tegenwoordig wordt kalmoes nog steeds gebruikt bij de bereiding Berenburg. Als je het blad kneust ruik je een aromatische, zoetachtige geur. Tussen de oeverplanten "krioelde" het hier en daar van de lantaantjes. In het water groeide vooral veel watergentiaan en gele plomp. Het water bood overigens geen frisse aanblik. Er lag hier en daar los plantenmateriaal in het water met daarop een blauwe aanslag, een soort poederlaag leek het wel. Uitkijkend over de drooggemaakte Geer- en Kleine blankaardpolder zagen we vijf lepelaars aan komen vliegen die neerstreken in deze polder. Een groep canadese ganzen bivakkeerden in het weiland. Heel in de verte zat een roofvogel (een buizerd wellicht) op een paal. Daarna zijn we het Prielenbos in gegaan. Het oogde ruig met veel grote brandnetel, wat robertskruid en koninginnenkruid. Johan legde ons het verschil uit tussen de smalle en brede stekelvaren.

De stekelvarens behoren tot de niervarenfamilie (Dryopteridaceae), die 5 vaatbundels hebben en een stekelpuntje aan ieder deelblaadje. Het verschil tussen brede en smalle stekelvaren zit in de schubben van de bladsteel. De schubben van de brede stekelvaren vertonen een donkerbruine middenstreep, die van de smalle stekelvaren niet. Op weg naar "Plan Wielewaal" zijn we een paar keer uitgelachen door een groene specht. Bij de vogelkijkhut was het water van de plas weer goed zichtbaar. Het riet voor de hut is op verzoek van enkele leden van de vogelwerkgroep gedurende afgelopen winter gemaaid. Helaas was er deze avond geen vogel op en rond het water te bekennen. Deze plek staat inmiddels wel als toplocatie op de kaart voor zowel Zoetermeerse als niet-Zoetermeerse vogelaars. Hierdoor is de ijsvogel ongetwijfeld de meest gefotografeerde soort van het afgelopen jaar geweest.

Bij het teruglopen langs het mooie (bijna volledig met riet dichtgegroeide) randslootje, altijd goed voor heel veel kikkers, zagen we moerasvergeet-mij-nietje (kelk is tot maximaal 1/3 ingesneden) en slanke waterweegbree. In de struiken langs het pad waren traditiegetrouw weer veel barnsteenslakjes van de partij.

Al met al hebben we ook deze avond toch weer aardig wat waargenomen, wat de planten betreft was er niet echt een "klapper van de avond" maar desalniettemin was het wederom de moeite waard.

8. Plantenwerkgroep actief rond station Zoetermeer Oost

Fred Janssen

Donderdag 16 augustus om 19.00 uur stond NS-station Zoetermeer-Oost op het programma. Het belangrijkste doel van de avond was om te onderzoeken of de bijzondere planten die hier jaren terug waargenomen waren nog steeds te vinden zouden zijn. De hele dag was het zwaar bewolkt geweest en het weerbericht gaf aan dat er regen werd verwacht. Mijn nieuwsgierigheid won het van de regendreiging zodat ik mij, voorzien van regenkleding en paraplu naar het station begaf. Vanuit mijn woning in Rokkeveen was het min of meer een "thuiswedstrijd". Aangekomen bij het station werd ik al snel Anke en haar man gewaar. Na enige tijd te hebben staan wachten, bleek dat we aan de verkeerde kant van het station stonden. Ondanks de beperkte afmetingen van het complex was het dus toch mogelijk om elkaar mis te lopen. Gelukkig had Johan de tegenwoordigheid van geest om te kijken aan de Rokkeveense kant van het station zodat wij ons konden herenigen met de twee andere nieuwsgierigen, Fred en Peter. Het inventariseren kon beginnen.

Al snel werden allerlei platennamen geroepen en deed Johan zijn uiterste best om alles ordentelijk op een lijst aan te kruisen. Het verbaast mij telkens weer om te zien hoeveel verschillende planten op een relatief klein oppervlak te vinden zijn. Zo vonden we een aantal grassoorten tussen de tegels rond de fietsenstalling, waaronder glad vingergras (de tweede vondst in Zoetermeer), gewoon langbaardgras, hanenpoot en groene naalddaar, die aan een nauwgezet onderzoek met de onmisbare loep onderworpen werd. Verder postelein en straatliefdegras. Over de tenaamstelling van de laatste soort doen allerlei verschillende verhalen de ronde. Het mooiste verhaal is dat de soort haar naam ontleent aan de plek waar het gras voor het eerst, zo omstreeks 1958 in Nederland is waargenomen: de tippelzone nabij de Rotterdamse haven. De soort is afkomstig uit de warme gematigde streken en waarschijnlijk worden haar zaden via autobanden verspreid. Meestal staat dit

gras in steden tussen de stoeptegels. Soms vind je haar in wielsporen in bermen of op veel betreden plaatsen. De link naar de tippelzone is gauw gemaakt.

Behalve viltige basterdwederik konden ook worden genoteerd avondkoekoeksbloem, oosterse karmozijnbes (een nog niet eerder genoteerde soort), zilverschoon, reigersbek en diverse melkdistelsoorten. Enthousiast werden we bij het vinden van een grote groep koningskaarsen, een soort die in Zoetermeer erg zeldzaam is geworden. Verder hertshoornweegbree, vertakte leeuwentand, doornappel, bleekgele droogbloem en middelste teunisbloem. Vervolgens ontstond er een stevige discussie over de op dit terrein massaal aanwezige heggenduizendknoop, later werd deze voor Zoetermeer zeldzame soort bevestigd. Ook de gestreepte leeuwenbek, een typische spoorplant was hier volop aanwezig, maar het meest bijzondere was toch wel het ijzerhard dat zich hier na vele jaren nog steeds goed kan handhaven. Dit alles droeg er toe bij dat we allemaal konden terugzien op een geslaagde en leerzame werkgroepavond.

Fig. 12 Koningskaars

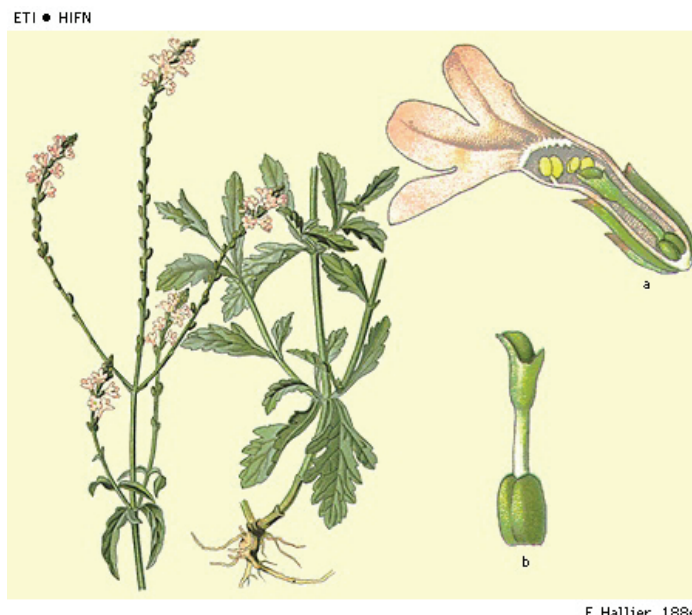

Fig. 13 IJzerhard

De verscheidenheid van de aangetroffen plantensoorten, afkomstig van moeras en kalkrijke klei tot veen en zand duidt op de recente, roerige geschiedenis van onze stad Zoetermeer die qua plantengroei misschien wel het best getypeerd kan worden als stad van de omgewoelde grond. Met de gedachte dat "de mens meer lijdt aan het weerbericht, dan aan het weer zelve", toog ik huiswaarts. Mijn regenkleding en paraplu had ik niet nodig gehad. Enigszins vermoeid maar met een voldaan gevoel ben ik thuis in de literatuur wat bijzonderheden van al die verschillende soorten gaan opzoeken. Dit houdt voor mij in dat één avondje plantenwerkgroep van twee uur een veelvoud aan "huiswerk" oplevert. Hopelijk zullen al die wetenswaardigheden blijvend in mijn geheugen worden opgeslagen, zodat ik die ook volgend jaar nog weet en weer aan anderen kan overbrengen. Een avondje plantenwerkgroep, ja, gezellig! Doen!

9. De laatste avond van 2007

Fred Reeder

30 augustus en alweer de laatste inventarisatieavond van dit jaar. Voor mij als Bergengbuurter helemaal aan de andere zijde van Zoetermeer gelegen en waar ik dan ook nog nooit geweest was. We verzamelden bij het projectbureau Oosterheem. Na enig wachten trokken Johan, Fred en Fred, Peter, Anke en Tilly verder naar de meest recent gebouwde buurt, naar een groenstrook grenzend aan de Thomas Moorelaan gelegen langs het Heemkanaal. Je zou denken wat hebben we hier nu te zoeken maar dat viel mee. Heel erg mee zelfs want na twee uur rondwandelen hadden we al zo'n 100 soorten op de lijst staan. Door het overhoop halen van de grond en kennelijk ook grondaanvoer van elders kwamen we de meest onverwachte soorten tegen zoals

korenbloem, wilde cichorei, zegekruid, knopherik, ruige lathyrus, waterpunge, rood guichelheil, echte valeriaan en vooral veel late stekelnoot. De meeste van deze soorten stonden in de berm van het Heemkanaal waarlangs we noordwaarts richting Oostkade, de grens van Zoetermeer wandelden. Andere troffen we aan de voet van een aantal flats, op niet gemaaid terrein (stomp vlotgras) en op de walletjes van de net aangelegde tuinen bij de gloednieuwe huizen (late stekelnoot). Je loopt er zo aan voorbij maar ja, een oplettend groepje als de PWG pikt ze er wel uit.

Fig. 14 Waterpunge

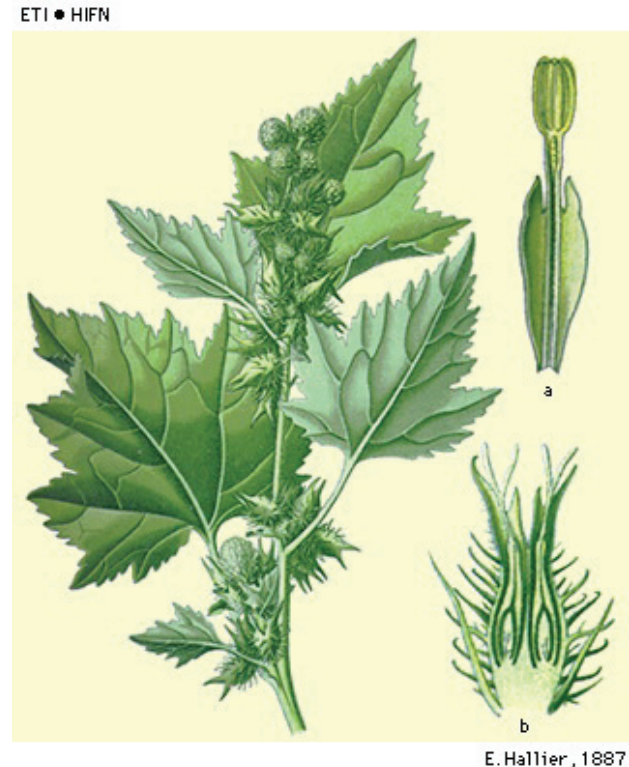

Fig. 15 Late stekelnoot

Daarnaast viel op dat sommige planten door de enorme voedselrijkdom van de bodem enorme afmetingen hadden aangenomen. Zegekruid van een meter hoog is een fraai gezicht. In greppels groeide heen, liesgras en grote waterweegbree maar dat zal over een jaar wel helemaal anders zijn. Dan is de grond glad getrokken en natuurlijk in een parkje omgetoverd. De jaarlijks terugkerende discussie (vorig jaar nog, langs de HSL) over welke wilgen er stonden vond ook nu weer plaats. Grauwe wilg (ovale brede bladeren), schietwilg (bladeren viltig grijs), kraakwilg (bladeren niet viltig en niet grijs) en katwilg (lange dunne grijze bladeren) stonden hier vlak bij elkaar zodat Peter het goed kon uitleggen. De hier genoemde kenmerken zijn niet absoluut en hebben alleen betekenis als geheugensteuntje zoals Johan terecht opmerkte, maar ze zijn wel handig in het veld. Tilly daalde af in de sloot om wat plantjes zoals rode waterereprijs en gevleugeld hertshooi op de gevoelige plaat vast te leggen dus deze foto's zullen te zijner tijd wel op de website te zien zijn. De flora werd regelmatig geraadpleegd om de juiste benaming vast te stellen. Kortom de avond was zoals altijd leerzaam en gezellig. Dat laatste is trouwens een kenmerkende factor van alle PWG-avonden. Wilt u dit ook eens meemaken, houdt u dan de website van de KNNV Zoetermeer in de gaten. In Maart 2008 wordt het nieuwe programma bekend gemaakt.

10. Bijzondere vondsten

Trosdravik (*Bromus racemosus* subsp. *racemosus*) op 22 juni j.l. aangetroffen in het hooilandje bij het Prielenbos. Deze zeldzame dravik is ooit een keer eerder in Zoetermeer (Westerpark, grens Meerzicht) ontdekt en vervolgens bevestigd door het nationaal herbarium. Sindsdien is niet meer gericht gezocht naar

deze opvallende soort. Ook deze vondst is weer ter controle opgestuurd en als trosdravik bevestigd. Het gaat dus om de tweede waarneming in Zoetermeer!

Kleine mantelanjer (*Petrorhagia saxifraga*) voor het eerst in Zoetermeer waargenomen. Deze sterk vertakte anjersoort met donkerdooraderde, bleekroze kroonbladeren stond op 5 juli aan de rand van het stadshart ter hoogte van Centrum West prachtig te bloeien. De groeiplaats bevond zich precies op de overgang van de horizontale en verticale verharding, tegen de gevel van een van de nieuwe winkels. Het gaat om een tuinplant uit midden en zuid Europa die op stenige plaatsen gemakkelijk verwildert.

Johan Vos

Fig. 16 Kleine mantelanjer

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 17 Toch geen zwartsteel

Toch geen Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*)

Vorig jaar werd de verwachting uitgesproken dat zich op één van de kademuren in Buytenwegh, op een voor ons onbereikbare plaats de eerste jonge zwartsteel van Zoetermeer zou hebben gevestigd. Vanaf grote afstand heeft Arno van Berge Henegouwen op 11 augustus j.l. op ons verzoek ingezoomd op deze bijzondere muurplant. Hooggespannen verwachtingen dus. Joop Mourik vertelt hieronder waarom hij denkt dat het geen zwartsteel is:

"Eerlijk gezegd denk ik niet dat dit een zwartsteel is maar een klein exemplaar niervaren (*Dryopteris*), waarschijnlijk een stekelvarentje. Helaas zijn geen sporenkapsels cq onderkant van de bladen te zien.

Waarom is het vermoedelijk geen zwartsteel:

1. zwartsteel heeft in de zomer vrij donkergroene bladen
2. de zijblaadjes zijn in de onderste helft van het blad allemaal even lang, bij zwartsteel naar boven toe korter wordend (blad dus min of meer driehoekig)
3. het blad van zwartsteel heeft een duidelijke steel (deze heeft onderaan al zijblaadjes)
4. de lichtbruine schubben onderaan het blad doen denken aan niervaren".

Akkermunt (*Mentha arvensis*)

Het parkeerterrein tegenover de Mandelabrug blijft dit jaar voor verrassingen zorgen. Dat geldt zeker voor de akkermunt die we nog maar twee keer eerder in Zoetermeer hebben waargenomen. Deze soort onderscheidt zich van watermunt (een in Zoetermeer algemeen voorkomende, verwante slootkantensoort) doordat de stengel van akkermunt niet eindigt in een bolvormige, opvallend grote bloeiwijze, maar in een groepje kleine bladen. Ook geurt de plant veel minder dan haar verwant.

Bastaardpaardenstaart (*Equisetum arvense* x *fluviatile*) aangetroffen aan de waterkant op omgewerkte grond aan de rand van de Waterbuurt in Meerzicht. Het gaat om een paardenstaart met een geripte, holle stengel en lange zijtakken. In de Leyens is deze bastaard ooit eerder aangetroffen in grote hoeveelheden aan een slootkant. Daarna hebben we niet meer gericht gezocht.

Hangende zegge (*Carex pendula*) op weg naar inburgering?

Zelf had ik er nooit op gelet maar in de waterbuurt, tegen de bosstrook langs de A12 aan kwamen we deze "sierzegge" regelmatig tegen in de (openbare) groenstroken. Blijkbaar is hier sprake van een te koop

aangeboden tuinplant die gemakkelijk verwildert vanuit particuliere tuinen. Het gaat hier om een soort van de rode lijst met het predikaat gevoelig, die van nature voorkomt op natte grond in loofbossen, bij bronnen, langs beekjes. Een soort om in de gaten te houden de komende jaren.

Gewone agrimonie (*Agrimonia eupatoria*) aangetroffen in een verwilderde tuin in Meerzicht op zaterdag 28 juli. Zoetermeer staat o.a. bekend om het voorkomen van de welriekende agrimonie. Deze soort is ooit "per ongeluk" eind jaren '70/begin jaren '80 uitgezaaid en is nu van 7 kilometerhokken bekend. In kwartaalbericht nr. 14, blz. 23 deden we verslag van hoe deze bijzondere soort in Zoetermeer is terechtgekomen. Of de gewone agrimonie in deze verwilderde tuin oorspronkelijk is geplant, gezaaid en heeft standgehouden of spontaan verschenen is was voor ons niet te achterhalen. Wellicht hebben we hier een lokale verspreidingsbron van een voor Zoetermeer nieuwe soort ontdekt.

Aarmunt (*Mentha spicata*) is voor het eerst in Zoetermeer waargenomen op zaterdag 28 juli in het talud van de spoordijk nabij station Zoetermeer, zuidzijde. Het gaat om nagenoeg kale planten met bladen die een hartvormige tot afgeronde bladvoet vertonen. Aarmuntplanten geuren sterk en zijn helemaal vruchtbaar, dat laatste in tegenstelling tot wollige munt, een soort die in Zoetermeer vaak op braakliggende terreinen aangetroffen wordt en daar lang kan standhouden.

Selderij (*Apium graveolens*) troffen we dit keer aan op een braakliggend terrein in Rokkeveen. Selderij komt van nature voor in natte, enigszins zilte milieus. In hoeverre het verstedelijkte Zoetermeer van nu, gelegen in het hafdistrict (dit zijn de van zee ingedijkte delen van Nederland) kan voldoen aan deze omstandigheden blijft vooralsnog onduidelijk. Tot nu toe hebben we de opslag van selderijplanten, aanwezig in het meest stenige deel van de stad geïnterpreteerd als verwilderde keukenkruiden. In dit geval gaat het om een 5-tal planten op een al jaren braakliggend terrein, ver buiten de woonbuurten van Rokkeveen.

Kruiskruidsoort (*Senecio/Jacobaea spec.*) zorgt wederom voor problemen.

Op 28 juli troffen we een aantal fors uit de kluiten gewassen (tot 1.50 m. hoog), onbekende planten aan op een braakliggend terrein in Rokkeveen.

Johan Vos

Fig. 18 Kruiskruid

Fred Janssen

Fig. 19 IJzerhard

De plant vertoonde op dat moment nog geen bloemen en deed ons enigszins aan bijvoet denken. Zo'n maand later bleek dat we te maken hadden met een kruiskruidsoort met opvallend fijn verdeeld blad en zonder de kenmerkende eindlob. Weer een maand later materiaal verzameld en persoonlijk naar het Nationaal

Herbarium gebracht. Voorlopige conclusie: het zou *Jacobaea erucifolia* (Viltig kruiskruid) kunnen zijn, een moeilijk van jacobskruiskruid te onderscheiden soort die zich van de laatste soort onderscheidt door de kruipende wortelstok die op regelmatige afstand niet bloeiende spruiten draagt. NB: jacobskruiskruid heeft een penwortel. We zijn dus nog steeds niet zeker.

IJzerhard (*Verbena officinalis*) nog steeds aanwezig rond station Zoetermeer-oost. In 1995 (kwartaalbericht nr. 11, blz. 18) werd 1 plant van deze voor Zoetermeer bijzondere soort voor het eerst genoemd. Op 7 juli 2002 stonden 3 planten "uitbundig te bloeien" (kwartaalbericht 38, blz. 11) en op 16 augustus 2007 ontdekten we tientallen planten verspreid over een groot deel van het terrein, ook op veel grotere afstand van de spoorlijn.

Koningskaars (*Verbascum thapsus*) is in Zoetermeer een vrij zeldzame verschijning aan het worden. De meeste toortsen zijn keizerskaarsen of planten die daar sterke gelijkenis mee vertonen. Koningskaars is in deze regionen een soort van de kalkrijke duinen die uitwaaiert langs de spoorlijnen landinwaarts. Tot onze grote verrassing ontdekten we dit jaar echter een aantal grote groepen planten op het voormalig spooreplacement van station Zoetermeer-oost.

Heggenduizendknoop (*Fallopia dumetorum*) massaal in het hekwerk groeiend dat de spoorlijn en het parkeerterrein bij Zoetermeer-oost van elkaar scheidt. Wat voor de verspreiding van koningskaars hiervoor is gemeld, geldt tot op zekere hoogte ook voor deze soort. Heggenduizendknoop is een aan zwaluwtong verwante duizendknoopsoort die we in Zoetermeer slechts één keer eerder hebben aangetroffen. De soort onderscheidt zich van de in Zoetermeer algemeen voorkomende zwaluwtong ondermeer door het bloemdek (in dit geval wordt er gesproken van een bloemdek omdat er geen verschil tussen kelk en kroon waarneembaar is)

De steel van het vruchtdragende bloemdek is 5-8 mm lang (zwaluwtong 1-3 mm) De vleugels van het bloemdek lopen in de stengel af en zijn breed. (zwaluwtong gekield met smalle vleugels) De kleur van het bloemdek is overwegend wit (zwaluwtong groenachtig wit)

Johan Vos

Fig. 20 Heggenduizendknoop

Johan Vos

Fig. 21 Oosterse karmozijnbes

Oosterse karmozijnbes (*Phytolacca esculenta*) is een overblijvende soort die van oorsprong afkomstig is uit Oost-Azië en China en in onze streken is ingevoerd en gemakkelijk verwildert. Ongetwijfeld komt deze soort op meerdere plaatsen in Zoetermeer voor maar is tot nu toe nog niet eerder gedocumenteerd als "stadsplant". De waargenomen planten vertonen geen overhangende vruchttrossen en dragen roodachtige stengels en gaafrandige bladeren met een toegespitste top. De plant wordt in Oost-Azië om de eetbare scheuten als groente geteeld, de bessen werden wel als verfstof gebruikt. De zaden zijn giftig. Volgens Denters (Stadsplanten blz. 235) gaat het om een vormenrijke soortgroep die onder de naam *Phytolacca acinosa* in Europa inburgerd.

Glad vingergras (*Digitaria ischaemum*) op 16 augustus j.l. tussen de verharding rond de fietsenkluisen bij station Zoetermeer-oost waargenomen. Deze gedurende de laatste decennia snel algemeen geworden stadsplant was tot nu toe opvallend afwezig in Zoetermeer. Dit in tegenstelling tot harig vingergras dat inmiddels al in 10 kilometerhokken is gevonden. De eerste vondst van kaal vingergras is van 16 augustus 2006. We troffen deze soort aan op het volkstuintcomplex aan de Voorweg. (kwartaalbericht nr. 54, blz. 10 en 15) Of dit de definitieve doorbraak van deze soort in Zoetermeer inluidt zal de tijd leren.

Tilly Kester

Fig. 22 Ruige lathyrus

Tilly Kester

Fig. 23 Vrucht Ruige lathyrus

Ruige lathyrus (*Lathyrus hirsutus*) waarschijnlijk ingezaaid in de grasberm van het Heempark in Oosterheem. Of deze soort in de handel verkrijgbaar is en/of aan zaadmengsels wordt toegevoegd is onduidelijk. De twijfel aan de status ontstond door het veelvuldig voorkomen in een net ingezaaide berm waarin ook rechte rolklaver goed vertegenwoordigd was. Deze opmerkelijke soort is slechts één keer eerder waargenomen en wel op 18 augustus 2001 aan de rand van het Balijbos (kwartaalbericht nr. 34, blz. 8). Ruige lathyrus is aan de hand van de vruchten, die bezet zijn met haren op knobbeltjes gemakkelijk herkenbaar. Het gaat om een soort van midden en zuid-Europa waarvan de verwachting is dat die door het opwarmend klimaat naar het noorden oprukt.

Late stekelnoot (*Xanthium strumarium*) niet zeldzaam in één van de net opgeleverde buurten van Oosterheem. Late stekelnoot kennen we in Zoetermeer hoofdzakelijk van met zand verschaalde wegbermen. Het idee is dat de zaden mee komen met het grove rivierzand dat hiervoor in de regel gebruikt wordt. Deze eenjarige, imponerende soort komt het meest voor aan oevers van rivierstranden op omgewerkte grond bij havens en stortterreinen. Meestal is haar optreden in Zoetermeer maar van korte duur. Of in Oosterheem ook dit type zand is verwerkt is vooralsnog onduidelijk.

GEZIEN IN ZOETERMEER

11. Uit het vogeldagboek van Adri de Groot

Adri de Groot

Zaterdag 7 juli

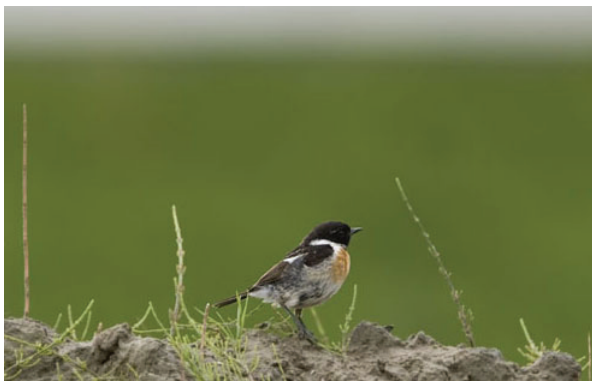
De behoefte in ons al volle landje om de resterende groene ruimtes vol te bouwen met huizen, fabrieken, wegen enz. (ja, is noodzakelijk en onvermijdbaar) leidt ertoe dat de natuur steeds verder wordt

teruggedrongen. Er wordt wel "nieuwe natuur" gemaakt, zoals het Bentwoud, maar dat is toch vooral recreatieve natuur.

Er komen te weinig "natuurlijke ruigtes" waar plant en dier in verscheidenheid kunnen floreren. In de Zoetermeerse nieuwbouwwijk Oosterheem, ooit "groen" gebied, wonen inmiddels al veel mensen, maar er komen er nog veel meer bij: totaal zo rond de 25.000.

De afgelopen jaren hebben we op de bouwrijp gemaakte maar nog niet bebouwde gronden kunnen genieten van veldleeuweriken, patrijzen, oeverzwaluwen en andere vogels die graag op pioniersgrond komen wonen. In hoog bouwtempo komt aan dat "feest" een einde, uiteraard tot gepaste vreugde van woningzoekenden. De voorbije weken ben ik zo nu en dan door Oosterheem gereden, het ligt tegen Benthuisen aan. Er resteren nog voldoende braakliggende gronden waar o.a. kieviten gebroed hebben, witte kwikstaarten en patrijzen.

Ook een paartje roodborsttapuiten heeft volgens berichten jongen voortgebracht, ik heb alleen de man diverse malen en de vrouw een keer gezien.

Adri de Groot

Fig. 24 Roodborsttapuit in Oosterheem

Adri de Groot

Fig. 25 Dodaars in het Prielbos

Donderdag 12 juli

In het Prielbos 1 adulte dodaars met 2 jongen die gevoerd werden en 1 wat grotere, al zelfstandige juveniel, ongetwijfeld uit een ander nest. Verder een aantal staartmezen en 1 groene specht.

Woensdag 18 juli

Vandaag in het Prielbos grote keizerlibellen gezien. Het zijn vrij algemene libellen, altijd in de buurt van (stilstaand) water te zien. Deze libellen zijn vrij groot, de mannen prachtig hemelsblauw, de vrouwen wat fletser gekleurd. Net als alle andere glazenmakers en waterjuffers zetten de grote keizerlibellen hun eieren af in waterplanten. (De meeste andere libellen strooien hun eieren uit in water en zetten ze af in modder) Vanmorgen deze vrouw grote keizerlibel in het Prielbos. Steeds als ze eieren ging afzetten, zwommen er kikkers naar haar toe, sneaky als krokodillen, maar ze merkte ze steeds op tijd op en vloog weg.

Adri de Groot

Fig. 26 Vrouw grote keizerlibel eieren afzettend

Adri de Groot

Fig. 27 Sperwervrouw

Donderdag 16 augustus

Vorig jaar op 14 augustus maakte ik op het pleintje achter ons huis een fotoreportage van een juveniele sperwervrouw die een tortelduif had geslagen. Vanmiddag rende een buurvrouw de tuin en riep me: de geschiedenis herhaalde zich!

Zo rond deze tijd komen jonge sperwers, die inmiddels zelfstandig zijn, tussen de huizen jagen. Het kost veel sperwers de kop: zij vliegen zich tijdens de achtervolging van hun prooi dood tegen ramen. Maar ook veel musjes en tortelduiven verliezen hun kop, letterlijk dan. Tortelduiven worden meestal door de grotere en sterkere sperwervrouwen gepakt, sperwermannen beperken zich tot kleinere vogeltjes. Ook eten ze grotere insecten. Andere roofvogels zie je zelden of eigenlijk nooit tussen huizen. Buizerds, haviken en torenvalken verkiezen de jacht in het open veld of tussen bomen.

Maandag 27 augustus

In Vogeldagboek van 5 juli presenteerde ik met enige trots een moeder zomertaling met haar acht kuikens. Die 'trots' was ingegeven door het feit dat het zelden voorkomt dat je zulke jonge pullen te zien krijgt, laat staan dat je ze kan fotograferen.

Uit reacties van deskundigen blijkt wel hoe bijzonder deze waarneming was. De weken daarna ben ik vrijwel dagelijks wezen kijken of ik het eendengezinnetje opnieuw kon ontdekken. Ze zwommen in de Zoetermeersche Meerpolder, in een vaart die de grens vormt tussen Zoetermeer en Stompwijk. Diverse malen heb ik deze steeds zeldzamer wordende eendensoort gezien. Het is een bijzonder schuwe soort, het liefste zwemmen ze in dichtgegroeide slootjes. Na lang wachten is het me diverse malen gelukt ze nogmaals op de foto te zetten. Na 27 juli heb ik ze niet meer gezien.

Adri de Groot

Fig. 28 Acht piepjonge zomertalingen op 5 juli

Adri de Groot

Fig. 29 Vanmorgen in de Meerpolder: Jonge boerenzwaluw krijgt te eten

Donderdag 6 september

Als je nu nog een gierzwaluw ziet vliegen, ben je een geluksvogel.

Verreweg de meeste "pootlozen", zoals hun wetenschappelijk naam *Apus apus* betekent, zijn inmiddels naar Afrika vertrokken. Je kan alleen nog gierzwaluwen zien vliegen die geen genoeg van ons klimaat kunnen krijgen.

Andere soorten als boeren-, huis- en oeverzwaluwen blijven langer hangen en bij zacht weer (en dus insecten) kunnen we ze nog weken zien. Vandaag zag ik in de polders nog wat jonge boerenzwaluwen die een laatste versterkingshap kregen voor de Grote Reis.

Maandag 24 september 2007

Bij de onlangs afgebrande grote schuur aan de noordkant van het Prielenbos zwierf vanmorgen een grote groep staartmezen rond, zo'n twintig à dertig stuks. Uiterst lastig om die beweeglijke beestjes te fotograferen, ze zitten geen moment stil. Bovendien was het zwaar bewolkt, even later zou het urenlang gaan regenen.

Op de houtsnipperpaden staan veel zwammen (na het maaien van afgelopen week wat minder overigens), zoals de altijd in groepen staande langsteelfranjehoeden (*Psathyrella conopilus*). Verder de oranje rode stropharia (*Psilocybe aurantiaca*), een exoot waarvan de roots waarschijnlijk in Zuidoost-Azië liggen en een hertenzwam, waarvan het niet helemaal duidelijk is of het de algemeen voorkomende gewone hertenzwam (*Pluteus cervinus*) of de zeldzamere pronkhertenzwam (*Pluteus umbrosus*) is.

Adri de Groot

Fig. 30 De oranje-rode stropharia (*Psilocybe aurantiaca*)

12. Kleine vos baltst tegen dagpauwoog

Winfried van Meerendonk

Zondag 15 juli 2007, een vlinderrijke dag waarop zowel boomblauwtje, dagpauwoog, atalanta als kleine vos en groot koolwitje zich lieten zien in de tuin. Soms gebeuren er van die dingen waardoor je net even iets beter gaat kijken: wat is hier aan de hand? Een dagpauwoog werd achtervolgd door een kleine vos en dat herhaalde zich een aantal malen, telkens wanneer de dagpauwoog opvloog. Toen de dagpauwoog de bloem van een paarse buddleja in de tuin bezocht bleef de kleine vos in de buurt en maakte voortdurend trillende bewegingen met geopende vleugels tegenover de dagpauwoog. Deze laatste ging onverstoorbaar door met nectar drinken, maar de kleine vos bleef dit merkwaardige gedrag vertonen tegenover de dagpauwoog. Het had er alle schijn van dat de kleine vos baltsgedrag vertoonde tegenover de verkeerde soort. Overigens kwam slechts een enkele kleine vos de tuin bezoeken en lijken dagpauwoog en atalanta dit jaar wat vaker op te treden.

13. Grote vos (*Nymphalis polychloros*) in Zoetermeerse tuin

Winfried van Meerendonk

) Donderdag 19 juli j.l. viel mij plotseling een groot formaat vlinder op die verscheen op de witbloeiende buddleja in mijn tuin in de wijk Driemanspolder. Ik "bevroor" en liet de zichtbare kenmerken goed op mij inwerken. Opvallende donkere tekening van opstaande onderkant vleugels, wel wat gelijkend op die van kleine vos; binnenkant nauwelijks zichtbaar, alleen via een gat in de linkervleugel. De vlinder was vermoedelijk door een vogel aangepikt. De vlucht was krachtig, als van een atalanta. De spanwijdte deed zeker niet onder voor die van de atalanta of dagpauwoog, in ieder geval duidelijk groter dan een kleine vos.

Hoewel ik de vlinder bij mijn weten nooit eerder in levende lijve had gezien, maakte ik een zelfde belevenis mee als met de keizersmantel in de Eifel, vorig jaar. Er zijn kennelijk een hoop vlinderafbeeldingen opgeslagen in de hersenen en je gaat snel elimineren totdat er maar één over blijft. Dit moest een grote vos zijn en dat was bijzonder, hoewel de status mij op dat moment niet exact bekend was. Na die eerste kennismaking direct mijn fototoestel gepakt en, wonder boven wonder, had ik net een stellage buiten staan om op te kunnen staan, zodat ik de struiken tot aanvaardbare proporties kon terugbrengen. De paarse en witte vlinderstruik die naast

elkaar staan konden zo weer volop zonlicht ontvangen. Het lukte om wat foto's, ook macro-opnames te maken; alleen kwam het kenmerkende vlekkenpatroon op de bovenzijde niet tot uiting omdat de vlinder haar vleugels zoveel mogelijk gesloten hield. Volgens de atlas van "De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming Nederlandse Fauna 7" ging het hier inderdaad om een rode lijstsoort, die in de categorie "ernstig bedreigd" staat genoteerd. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd, maar 15 van de 36 landen waar de soort voorkomt, melden een achteruitgang. De grote vos staat op de Vlaamse, Waalse, Britse en Duitse Rode Lijst. (van Swaay & Warren 1999).

Ik heb direct Johan Vos en Peter van Wely ingelicht en de waarneming op Zoetermeervogels gepubliceerd. Via Johan kwam van bureau Stadsnatuur Rotterdam (Gary Bakker) de volgende reactie:

Achtersvleugel onderzijde: relatief brede lichtere band.

Achtersvleugel bovenzijde: veel zwart rond het blauw van de vlekken achterrand.

Voorvleugel onderzijde: donkere top ontbreekt (=pro grote vos), tekening achterrand en ook de vlekken aan de voorrand "goed" voor grote vos. Onderzijde voorvleugel verder relatief donker, eenkleurig met achtersvleugel (bij kleine vos onderzijde voorvleugel lichter, maar variatie bestaat)

Voorvleugel: bovenzijde: tekening zwarte vlekken voorrand "goed" voor grote vos, blauw vlekken achterrand lijken ondanks sleet echt afwezig

Conclusie: hoewel het diagnostische vlekkenpatroon op de bovenzijde van de voorvleugel niet zichtbaar is (4 of 5 vlekken grote vos i.p.v 3 bij de kleine vos) neigt dit sterk naar een grote vos.

De foto's zullen worden doorgestuurd ter verificatie.

Zaterdag 21 juli kreeg ik zowaar een herkansing. Exact dezelfde vlinder verscheen in de loop van de middag opnieuw op de buddleja, dit keer met wijd geopende vleugels. Niet alleen de grootte, maar nu ook het kenmerkende vlekkenpatroon op de bovenzijde liet geen twijfel mogelijk. Nu nog die kenmerken op de foto zien te krijgen. Opnieuw de stellage uitgezet, vlinder weg. Na ongeveer een half uur was het insect weer terug en lukte het eindelijk om het dier in vol ornaat op de foto te krijgen. Tevens heb ik gelet op het gedrag van de grote vos. Met half geopende vleugels werd de bloeiaar met diep liggende buisbloemen minutieus uitgezogen. Zo nu en dan verdween de vlinder in een conifeer van de buren op zo'n 3 tot 4 meter hoogte. Ook liet de vlinder zich met de kop naar beneden en volledig geopende vleugels langdurig door de zon beschijnen op enkele meters hoogte, hangend aan een conifeer. Op hetzelfde moment verscheen er ook een bont zandoogje (*Pararge aegeria*) in de tuin, mijn eerste tuinwaarneming van deze soort en derde waarneming in Zoetermeer (2x waargenomen in het Westerpark, dit voorjaar).

Andere soorten die verschenen waren: dagpauwoog, atalanta, boomblauwtje en landkaartje. Ook vloog er een blauwtje rond met donkere binnenkant vleugels, die ik helaas niet zo snel kon determineren. Mogelijk een icarusblauwtje, hoewel dat meer een graslandsoort is.

Voor de grote vos is het van belang om tuinafval als houtstapels te laten liggen. Niet alleen egels overwinteren hier, maar ook dagpauwoog, citroenvlinder, grote vos en tal van andere insecten. Wie wat minder "netjes" met de tuin omgaat plukt daar vroeg of laat de vruchten van.

Winfried van Meerendonk

Fig. 31 Grote vos

Winfried van Meerendonk

Fig. 32 Tijgerslak

14. De tijgerslak (*Limax maximus*)

Winfried van Meerendonk

Vanochtend op 17 september, nog even snel de grijze container buiten gezet, toen ik in de tuin op het terras (bij mij van bescheiden formaat) een tijgerslak aantrof die bezig was om duivenvoer op te vreten. Het was mij al vaker opgevallen dat naaktslakken zich tegoed doen aan zaden die ik had uitgestrooid voor een paar turkse tortels. Het zijn fraai getekende dieren die er een interessante levenswijze op na houden. Toevallig was de tijgerslak een dag eerder gespreksonderwerp in "Vroege Vogels" geweest. Op de vroege-vogelssite vond ik het volgende nieuws artikel.

Tijgerslakken hebben het paren tot kunst verheven. Ze bedrijven de liefde als koorddansers. Aan hun eigen slijmdraad hangen ze in een innige omarming in de lucht. Uit de slakkenlijven worden de penissen ontrold want slakkenpiemels zitten verstopt onder hun huid. Zo zitten ze niet in de weg bij het kruipende bestaan. De vijf tot zeven centimeter lange geslachtsorganen zijn evenals hun eigenaren met elkaar verstrengeld in een liefdesdans die uren kan duren. De Tijgerslak hoort tot de orde van de naaktslakken. Samen met de Gewone wegslak (*Arion rufus*) en nog enkele huisjesslakken is hij een regelmatige gast in onze tuin. De slakkenliefde is onbeschrijfelijk: iedere soort doet het anders, en met alleen al rond de honderd soorten landslakken in ons land heb je aan twee A-viertjes niet voldoende.

De meeste landslakken zijn hermafrodit: ze eten van twee walletjes, want beide individuen beschikken over mannelijke en vrouwelijke geslachtsorganen. Toch doen de meeste dieren niet aan zelfbevruchting: ze hebben een partner nodig die op hetzelfde moment de kriebels krijgt. De Gewone wegslakken maken er echt werk van. Ze beginnen met het volgen van andermans slijmsporen die vol zitten met chemische stoffen. Als ze elkaar gevonden hebben kunnen ze geruime tijd om elkaar heen dansen. Ze bedrijven de liefde zij aan zij, opgerold liggend in hun zachte slijmbed. Knabbelend en bijtend minnekozen ze dat het een lieve lust is, terwijl ze met hun piemels tegen elkaar aan wrijven. Bij sommige soorten kruipt het sperma via hun mannelijk geslacht in het andere slakkenlijf. Daar zoekt het zijn weg naar een piepklein kamertje waar ook de eitjes verblijven.

De gewone wegslak verpakt zijn sperma in een banaanvormig pakketje. Deze pakketjes of spermatofoeren kunnen bij sommige slakkensoorten bizarre vormen aannemen. Als het pakje door het lichaam van de partner in ontvangst is genomen komt het zaad vrij en zoekt het zelf z'n weg naar de eitjes. De paringsdans van tijgerslakken is uniek. De passie spettert er af in de vorm van slijm, want slijm vloeit rijkelijk tijdens voorspel en de eigenlijke paring. Eerst klimmen ze tegen een boom of muur en dansen daar enkele uren om elkaar heen terwijl ze elkaars slijm opeten. Op het "moment suprême" komen ze als een spiraal samen en laten zich aan een tot veertig centimeter lange slijmdraad naar beneden vallen. Vervolgens komen de enorme piemels als een duveltje uit een doosje naar buiten stulpen en kronkelen spiraalsgewijs om elkaar. Intussen gaan de slakken door met hun paringsdans tot hun sperma aan elkaar is overgedragen. Dan scheiden hun wegen. Ze dalen neer op de grond of kruipen weer via de slijmdraad terug de boom in. De glasheldere eitjes die een halve centimeter groot zijn worden op een vochtige plek verstopt. Ze kunnen wel tweehonderd eitjes per legsel produceren. Na een paar weken komen de jonge slakjes te voorschijn.

15. Natuurobservaties uit Meerzicht

Arno van Berge Henegouwen

Geen junival

Voor het eerst valt mijn jaardag in de herfst. Treurig nieuws zou je denken, want wie wil er nu niet in de zonnige zomer jarig zijn? Maar, er is niets aan te doen, want sinds een paar dagen moet ik mij een weg banen door over mijn tuinpad gespannen webben van de kruisspin. De appels aan de boom in de achtertuin zijn nu al groter dan ik ze ooit in het najaar zag. En ze zijn met veel meer. De jaarlijkse junival is uitgebleven. De massa's druiven beginnen een maand vroeger op kleur te komen. De verklaring voor deze vervroegde herfstverschijnselen is volgens de Natuurkalender de warme winter en het daarop volgende voorjaar. Daar werd de kiem gelegd voor de situatie nu. Een voorjaar bovendien, dat behalve warmte en zon ook veel neerslag kende en geleidelijk overging in de zomer. Die zomer heeft begin juli zijn hoogtepunt al bereikt en nu moeten we ons haasten om er nog van te genieten. En zo komt het dat mijn verjaardag op 12 augustus in de herfst valt. Reden om deze nu eindelijk eens te vieren, want alle andere jaren was ik in het buitenland. Ik merk,

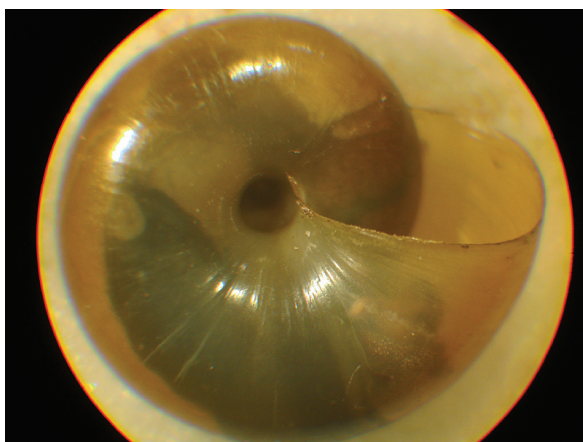
dat ik steeds minder naar het zuiden verlang. Bijna dagelijks eet ik een vijg uit eigen tuin, straks gevolgd door appels en druiven. En het olijvenboompje, dat we voor de aardigheid gekocht hebben draagt vrucht.

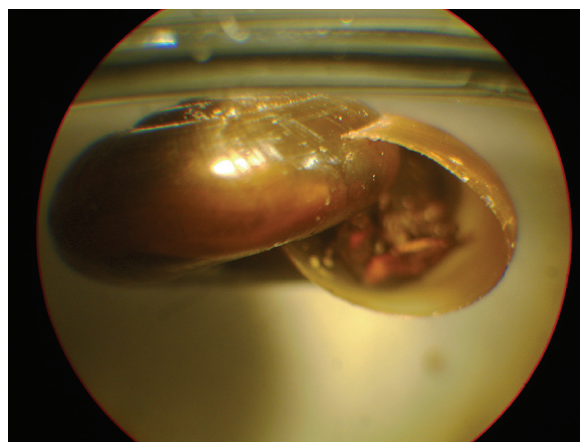
Arno van Berge Henegouwen
Fig. 33 Vijg, *Ficus carica*, dwdrsn. van de bloeiwijze

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 34 Grote glansslak, *Oxychilus draparnaudi*, bovenzijde

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 35 Grote glansslak, *Oxychilus draparnaudi*, onderzijde

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 36 Grote glansslak, *Oxychilus draparnaudi*, zij aanzicht

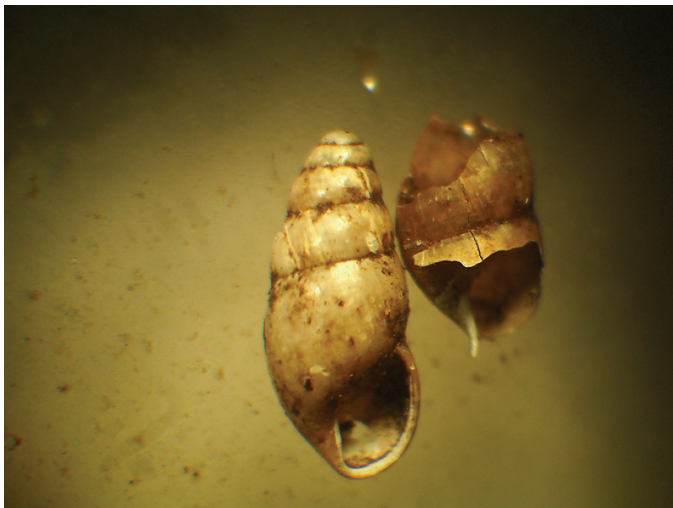
De gierzwaluwen die vorig jaar onze daknok op toegankelijkheid inspecteerden zijn in april teruggekeerd en hebben met succes hun eerste broedsel grootgebracht. Het bewijs is het roepen van de jongen 's nachts. Overdag blijven de ouders soms heel lang weg tussen twee voederbeurten. Maar 's nachts slapen ze, of tenminste een, op het nest. Wanneer ze uitvliegen is het begin augustus geworden. Vanaf 3 augustus is het stil op zolder. Minder stil bleef het daarna in de achtertuin. Er is weer een egel in het keramiekhuisje. Na een afwezigheid van een paar jaar moet buurman de doorgang naar zijn tuin weer openlaten. Waarschijnlijk is het een mannetje, dat zich elke avond bemoeit met de kikkers en de vele slakken en naaktslakken achter in de tuin. Soms is het kikkergegil te horen.

Nu het september is geworden kun je je afvragen wat zo typerend is voor de voorbije zomer? Het antwoord ligt in de regen die overvloedig is gevallen, meestal met grote hoeveelheden in korte tijd. Vooral dat laatste doet ertoe. Korte periodes met plaatselijk hevige neerslag worden afgewisseld met even korte tot langere periodes met zonneschijn zonder dat de temperaturen hoog oplopen. De omstandigheden zorgen er ook voor dat, voor de eerste keer sinds ik daar vier jaar geleden de appelboom mee begon te plagen, het zaad van de Pietersbergse maretak is gekiemd. Alle andere jaren slaagden de uitgesmeerde vruchten er niet in hun zaad door te laten dringen onder de schors. Ze verdroogden nog voordat ze kiemden. Nu zijn op twee plaatsen de eerste bladen te zien, terwijl een derde nog steeds probeert om zijn kiembuis door de schors te priemen. Het heeft de appeloogst geen kwaad gedaan. We hebben al tien kilo in appelmoes omgezet en er zit nog veel

meer aan te komen. De druiven die aanvankelijk een snelle rijpingsspurten lieten zien vallen tegen. Ze zijn klein en bevatten weinig suiker. Dat is andere jaren wel eens beter geweest. Zo kan het verkeren.

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 37 Huiszebrasp, *Salticus scenicus*,
 mannetje met zuidelijk boomsprinkhaan,
Meconema meridionale, als prooi

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 38 Glanzende agaathoren, *Cochlicopa lubrica*

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 39 Boerenknoopje, *Discus rotundatus*, bovenzijde

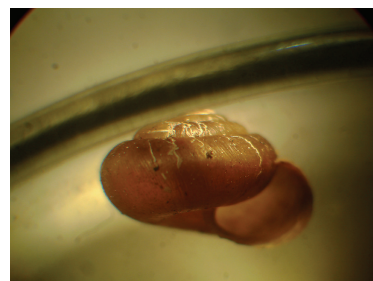
Arno van Berge Henegouwen
Fig. 40 Boerenknoopje, *Discus rotundatus*, onderzijde

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 41 Haarslak, *Trichia hispida*,
 bovenzijde

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 42 Haarslak, *Trichia hispida*,
 onderzijde

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 43 Haarslak, *Trichia hispida*,
 zijaanzicht

De voortuin had ook verrassingen in petto. Onze vrouwtjesspecht komt nog steeds slapen in de berkenstomp. Ik vermoed dat het al drie jaar dezelfde is. Op een ochtend moest ik van mijn Til diep door het stof, want het wemelde van de slakjes. En wat heet. Een compleet slakengrafveld met daartussen van iedere soort levende dieren. Met hulp van mijn specialist en op eigen kracht wist ik ze op naam te brengen. Behalve de elders in dit nummer beschreven vondsten van de beide tuinslaksoorten *Cepaea hortensis* en *Cepaea nemoralis* kwamen nog meer mooiheden uit het strooisel vandaan. Natuurlijk was daar het boerenknoopje, *Discus rotundatus*, in aantal. En ook de glanzende agaathoorn, *Cochlicopa lubrica*, is er, zij het maar met een paar en alleen lege huisjes. Een jaar terug vond ik ze ook levend. En dan de segrijnslak, *Helix aspersa* waar het van wemelt. Vreemd dat de kaart van Anemoon uit 2005 zo weinig stippen achter de kuststreek laat zien. Omdat ze nogal wat groen eten verwijder ik wat ik zie naar het gemeentepantsoen, maar ze lopen even hard weer terug. Dat doen ook de naaktslakken. Met de haarslak, *Trichia hispida*, heb ik steeds weer moeite bij de herkenning, omdat de lege huisjes geen haren meer hebben. Maar ze zijn er. En dan blijven er zoals gewoonlijk nog enkele onzekerheden: glansslak, *Oxychilus draparnaudi*, de kelderglansslak, *Oxychilus cellarius* of de bruine blinkslak, *Aegopinella nitidula* (nog niet gemeld uit het groene hart volgens de kaart van Anemoon uit 2005). Van die soorten moet ik eerst nog wat meer verzamelen alvorens zeker te zijn.

Er gebeurde nog iets wat het vermelden waard is. In de achtertuin die op het zuiden ligt leven zebraspinen op de muur en onder de kozijnen. Het zijn meedogenloze rovers. Op een ochtend vond ik onder de druif een half verdrongen zuidelijke boomsprinkhaan, *Meconema meridionale*, die ik op de vensterbank legde om bij te komen. Toen ik vijf minuten later terugkwam bleek een van onze huiszebraspinen, *Salticus scenicus*, haar overmeesterd te hebben.

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 44 Kiemend zaad van de maretak, *Viscum album*

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 45 Jonge kiemplant van de maretak, *Viscum album*

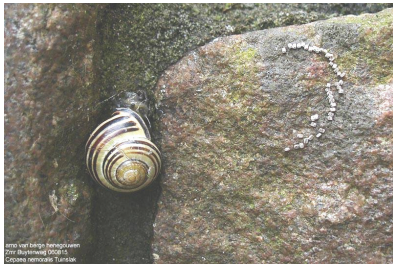
16. Witgerande tuinslak, *Cepaea hortensis*, vastgesteld in Zoetermeer

Arno van Berge Henegouwen met dank aan Wim Kuijper

In een eerder kwartaalbericht (Van Duuren, 2005) werd melding gemaakt van het mogelijk voorkomen van de witgerande tuinslak, *Cepaea hortensis*, in Zoetermeer. In onze voortuin aan het Scheveningsebos 15 kon ik dit jaar de soort definitief vaststellen. Zij is hier zelfs even algemeen als de gewone tuinslak, *Cepaea nemoralis*. De determinatie is bevestigd door een specialist. Ik vermoedde al langer dat de soort in onze tuin leefde want al vanaf 2004 zag ik witgerande slakken, maar durfde ik een zekere determinatie niet aan. Omdat *hortensis* kleiner blijft dan de andere veel algemenere soort *nemoralis* dacht ik onvolwassen exemplaren van laatstgenoemde te herkennen.

Onvolwassen tuinslakken van beide soorten zijn te herkennen aan de mondrand die nog niet naar buiten geslagen is. Dat hebben de in onze tuin en de in het gemeentepantsoen ervoor levende kleinere witgerande tuinslakken wel en daarmee is de determinatie van de volwassen slak zeker.

Heel soms komen er ook witgerande huisjes voor bij de gewone soort. Maar dan geeft de grootte - mits ze volwassen zijn - de doorslag.

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 46 De zwartgerande tuinslak, *Cepaea nemoralis* met rechts haar zojuist gelegde eieren.

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 47 De twee soorten bij elkaar gebracht in de appelboom in de achtertuin met links de kleinere witgerande tuinslak.

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 48 Mondopeningen van de witgerande tuinslak, *Cepaea hortensis* (r), en de zwartgerande tuinslak, *Cepaea nemoralis* (l). Aan de omgeslagen mondrand is te zien dat het hier om volwassen slakken gaat.

De witgerande tuinslak is ieder jaar algemener geworden. Zij is de zwartgerande voorbij gestreefd en verspreidt zich. Althans zo lijkt het. Onze voortuin uit de hoek om naar de op het westen liggende garages leverde deze zomer vaker witgerande dan zwartgerande slakken op de garagedeuren op.

Er zijn ook ecologische verschillen. Zo lijkt de witgerande tuinslak meer van de zon te houden en zit zij meer geëxponerd dan de zwartgerande tuinslak die op de bodem of zelfs hoog in de bomen wegkruipt en de in de schaduw liggende muur aan de noordzijde van ons huis opzoekt tot de tweede verdieping toe.

Ik vermoed, dat er ook verschillen zijn in de tijd van de dag en de relatieve luchtvochtigheid waarin beide soorten actief worden. Van Duuren haalt een klassiek artikel in De Levende Natuur aan dat geschreven is in het Suidafrikaans en dat gaat over de bandering van de zwartgerande tuinslak (Eloff, 1931) waarin de variatie in bandering van een populatie in het dungebied Meyendel wordt beschreven. Ik hoop daar later voor wat betreft de Zoetermeerse populaties nog eens op terug te komen.

Literatuur

G. Eloff, 1931. Variabiliteitsonderzoek op die landslak, *Cepaea* (*Helix*) *nemoralis* Linné. De Levende Natuur 12: 381-386.

Van Duuren, L., 2005, 11. Slakken in Zoetermeer ? Gewone tuinslak. Kwartaalbericht KNNV Zoetermeer, 48: 11-13.

17. Libellenexcursie KNNV

Lodewijk van Duuren

“Grote kans dat u libellen te zien krijgt”, zo stond er te lezen in de aankondiging van de libellenexcursie onder leiding van Peter van Wely die op zaterdag 8 september plaats vond in het Westerpark in Zoetermeer (x-y-coördinaten 090-452). Er waren elf deelnemers, waaronder enkele KNNV-leden uit het gewest.

Fig. 49 Aankondiging excursie in het Streekblad van vrijdag 7 september.

Fig. 50 Mannetje witvlakvlinder

Vanwege het extreme weer dit jaar was die kans volgens Peter behoorlijk afgenomen, omdat er nog maar weinig libellen vlogen. Ook de boerenzwaluwen waren dit jaar snel weg. Gelukkig brak na een bewolkt begin al spoedig de zon door, waarop al snel enkele libellen gingen vliegen. De eerste libel die zich liet zien was de paardenbijter. Een soort die goed op naam gebracht kan worden door zijn vlieggedrag. Het is een "hoogvlieger" die trapsgewijs opklimt, gevolgd door een rechte vlucht. In tegenstelling tot de blauwe glazenmaker die laag boven de grond vliegt. Van deze laatste soort is maar één exemplaar gezien.

Annet de Jong

Fig. 51 De deelnemers

Annet de Jong

Fig. 52 Bruinrode heidelibel

Een libel die zich gemakkelijk liet bewonderen omdat het dier op het pad rustte, was de bruinrode heidelibel, een oud wijfje, blauwgrijs behaard van onderen. Deze soort is veel als trekker gezien en is een algemene soort in Zoetermeer. Ook de paardenbijter is een algemene Zoetermeerse soort, op een najaarsavond in juli heeft Peter eens 139 paardenbijters geteld. Een vierde soort betrof de houtpantserjuffer op meidoornbes. Deze soort is de enige libel die zijn eitjes in hout legt van elzentakken die boven het water hangen. Op het eind van de excursie is nog een steenrode heidelibel gezien. Er vlogen ook nog verscheidene soorten vlinders rond. De grote verrassing van het jaar is het bont zandoogje, nog nooit hebben er zoveel bont zandoogjes rond gevlogen in het onder meer het Westerpark. Ook tijdens de excursie hebben we nog veel exemplaren gezien. Het betreft allemaal exemplaren van de derde generatie.

Andere soorten waren het klein geaderd witje, landkaartje, gehakkelde aurelia, groot koolwitje, klein koolwitje en de distelvlinder. Voor het eerst is onlangs in Zoetermeer gezien dat deze soort 's nacht trekt. Een waarneming van een overdag vliegende nachtvlinder betrof de witvlakvlinder. Het zijn altijd de mannetjes die vliegen, op zoek naar de ongeveugelde vrouwtjes, die ze op 1 kilometer afstand kunnen ruiken. Indirect was ook de paardenkastanjemineermot te zien, aan de hand van de bruinverkleurde bladeren van deze kastanje.

De vogels die gezien of gehoord zijn, waren groene specht, tijtjaf (herfstroep), staartmees, ekster, roodborst, vlaamse gaai, drie buizerds, meerkoet, winterkoning, aalscholver, zwartkop en tot slot een boomvalk. Deze op een grote gierzwaluw gelijkende soort is in deze tijd van het jaar een geduchte libellenjager, omdat veel vogels waarop hij anders jaagt weggetrokken zijn.

Tot slot zijn ook in een bosrand nog drie paddestoelensoorten gezien tijdens de excursie, de gewone krulzoom, voorjaarskluiwam en vier vruchtlichamen van de fijngegordelde melkzwam. Deze laatste soort is best bijzonder en liet zich naar jaren afwezigheid weer eens zien in het Westerpark.

Voor de deelnemers was het dankzij Peter van Wely een zeer leerzame, gevarieerde, onderhoudende en verrassende excursie.

BUITEN DE VERENIGING

18. Onthulling panoramabord in het Buytenpark

Arno van Berge Henegouwen

Op zondag 30 september j.l. is op de meest westelijk gelegen berg van het Buytenpark een panoramabord onthuld. De ontwikkeling en onthulling vond plaats in het kader van 1000 jaar Zoetermeer. Vanaf de telpost is het niet alleen leuk vogels kijken, het panorama mag er ook zijn. Vanaf deze plaats zijn de ontwikkelingen in natuur en landschap in de westelijke randstad goed te zien. Tijdens de afgelopen duizend jaar is het landschap flink veranderd. En de erbij horende geschiedenis is in die tijd vertaald naar een schat aan verhalen. Om dit in beeld te brengen is, in een samenwerking met diverse partijen, door de gemeente Zoetermeer een panoramabord ontwikkeld. Hierop zijn tien thema's uitgewerkt die de basis vormen van de Zoetermeerse Canon.

Johan Vos

Fig. 53 De auteur leest een ingelijst verhaal van Zoetermeer voor

Het panoramabord is bedoeld voor wandelaars die het Buytenpark aandoen, maar de samenstellers zien ook mogelijkheden voor het onderwijs. De vakken geschiedenis, aardrijkskunde en zelfs de wiskunde kunnen op deze plaats hun voordeel doen. Een schat aan informatie ligt voor de bezoekers langs de horizon en beneden in het polderland.

Tekstschrijvers Ruud Hisgen en Arno van Berge Henegouwen hebben een paar ingelijste panorama-verhalen ten gehore gebracht. Vervolgens heeft wethouder Frank Speel het panoramabord onthuld.

19. Meer vogels in de stad, meer kleur aan ons bestaan

Johan Vos

Op 6 oktober a.s. tussen 10.00 en 14.00 uur zal tijdens de Europese Bird Watch in het Buytenpark de stadsvogelcampagne uitgebreid in de schijnwerpers worden gezet. Nico de Haan, o.a. bekend van het radioprogramma "Vroege Vogels", houdt deze dag twee keer een stadsvogellezing in een tent die bij de kraal zal worden opgesteld. Verder zal wethouder Frank Speel kunstmatige nestelplaatsen voor boerenzwaluwen aanbrengen in de open schuur die daar staat opgesteld en daarmee officieel de stadsvogelcampagne in Zoetermeer lanceren. Ook worden er activiteiten voor kinderen georganiseerd en is het mogelijk de vogeltelpost onder begeleiding van gidsen van de vogelwerkgroep te bezoeken. We hopen op mooi herfstweer en een grote opkomst, en misschien komt "Vroege Vogels" zelf ook wel.

Verder is het Zoetermeerse actieplan, dat als doel heeft de stadsvogels in Zoetermeer meer kansen te bieden verder geconcretiseerd. Samen met Vogelbescherming Nederland en alle Zoetermeerse vogelvrienden zal de gemeente de komende tijd tal van acties uitvoeren, met het accent op Oosterheem. Onze voorzitter Annet de Jong, heeft samen met leden van de vogelwerkgroep een herkenningskaart voor Zoetermeerse stadsvogels samengesteld die in eerste instantie bedoeld is voor het onderwijs. Onderzocht wordt of de kaart via het Zoetermeer Magazine beschikbaar kan worden gesteld aan alle Zoetermeesters. Iedereen die op de hoogte wil blijven van alles wat er op stadsvogelgebied gebeurt de komende tijd verwijzen we naar de website: www.zoetermeer.nl/stadsvogels

20. Linnaeus 300

Op dinsdag 30 oktober 2007 verzorgt Arno van Berge Henegouwen voor de Zoetermeerse natuurliefhebbers een lezing met als titel: Linnaeus, bloemenkoning in Holland.

Plaats: bedrijfsrestaurant van het Stadhuis (ingang Frankrijklaan)

Tijd: 20.00 uur

Toegang vrij.

21. Telmee

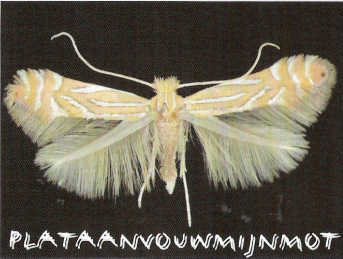
oktober	november	december
		
KOSTGANGERBOLEET	PLATAANVOUWMIJNMOT	KLEINE WINTERVLINDER
De kostgangerboleet is onmiskenbaar doordat hij altijd op of rond de gele aardappelbovist staat. Het is een parasiet, die niet kan overleven zonder die aardappelbovist. De parasiet is veel zeldzamer dan de gastheer. De paddestoel is niet giftig maar is niet erg smakelijk.	De plataanvouwmijnmot is een bladmineerder en het beste waar te nemen als rups. De rupsen maken duidelijk zichtbare vraatsporen ('mijnen') in de bladeren van de plataan.	Komt er in december een vlinder op het verlichte keukenraam zitten, dan is het bijna zeker een mannetje van de kleine wintervlinder. De mannetjes vliegen in de avondschemering na de eerste nachtvorsten in het begin van de winter. De vrouwtjes hebben geen vleugels (zie foto).

Fig. 54 Telmee soorten voor de komende maanden www.telmee.nl

De Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's) werken samen in de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF, www.voff.nl), waarvan we een folder ontvingen met de uitnodiging in oktober, november en december uit te kijken naar de kostgangerboleet, de plataanvouwmijnmot en de kleine wintervlinder (zie Fig. 54).

Deze actie wordt ondersteund door WILDzoekers (www.wildzoekers.nl), de natuurkalender (www.natuurkalender.nl) en Grasduinen (www.grasduinen.nl). Verder zijn bij de VOFF aangesloten: SOVON (www.sovon.nl), Zoogdiervereniging VZZ (www.vzz.nl en www.vleermuis.net), De Vlinderstichting (www.vlinderstichting.nl), Bryologische en Lichenologische Werkgroep (www.blwg.nl), RAVON (www.ravon.nl), KNNV (www.knnv.nl), FLORON (www.floron.nl), stichting european invertebrate survey EIS (www.naturalis.nl/eis), Stichting Analyse, educatie en marien oecologisch onderzoek Anemoon (www.anemoon.org), Nederlandse Mycologische Vereniging NMV (www.mycologen.nl), Stichting Tinea (www.tinea.nl) en de Nederlandse Entomologische Vereniging NEV (www.nev.nl).

22. Noordnatuurnieuws, najaar 2007

Marianne Ketting

Toen mijn kinderen klein waren, las ik voor uit Pluk van de Petteflat. Nu kijk ik met mijn kleinzoon van drie naar de gelijknamige DVD. Het verhaal van Annie Schmidt gaat over jongetje Pluk dat moet opboksen tegen grote mensen die de wereld willen ontdoen van ongesnoeid groen, lastige beesten en van alles waarvan kinderen vuil en vlekkerig worden.

Grote boosdoener in het verhaal is de parkarchitect, die het wilde bosje Torteltuin wil platgooien om plaats te maken voor een museum van uitgestorven vogels. Zonodig helpt hij die vogels zelf daadkrachtig met uitsterven. De nette omwonenden vinden het prachtig; van de poetsgrage mevrouw Helderder met haar alles verdelgende spuitbus tot en met de burgemeester die deze rommelhoek graag ziet veranderen in gemeentelijk statusobject. Maar, natuurlijk net op het moment dat de sloop van de Torteltuin van start gaat, brengt de hasselbraamstruik redding. Alle aanwezigen snoepen de jolijt brengende hasselbramen, barsten los in zang en dans en vergeten de sloop. Als dan ook nog de laatste krullevaervogel ontsnapt aan het uitsterfbeleid van de parkarchitect, besluit de burgemeester dat het beest meer gediend is met een levend bos dan met een dood museum en alles komt goed.

Het is een lekker ongenueanceerd verhaal met duidelijke helden en bozerikken. Er zijn generaties mee opgegroeid en iedereen vond en vindt het prachtig. Maar de inrichters van ons land hebben er nog weinig van geleerd. En, eerlijk gezegd, in het echte leven ligt het verschil tussen goed en kwaad vaak wat gecompliceerder.

Zo is er, een paar huizen bij ons vandaan, de Boshoeve. Een boerderij die nieuwe ambitieuze eigenaars heeft gekregen. Een oude, eertijds statige hoeve, ietwat vervallen, al jaren niet meer in bedrijf, de bijbehorende landbouwgrond verkocht aan Staatsbos en andere boeren. Nu rest er nog een lapje erf aan de oever van het veenriviertje de Ruiten Aa, met een weiland op de hoge es, een stukje beschermd landschap middenin de ecologische hoofdstructuur. De nieuwe bewoners hebben er grootse plannen mee. Er moet een "trainingscentrum voor managers" komen, waar de cursisten gaan oefenen in communicatie, teneinde effectief mensen te kunnen bespelen. Om die managers onder te brengen moeten vakantiehuisjes worden gebouwd, en om de exploitatie sluitend te krijgen komen er nog een winkel, restaurant en camping bij. Dit geheel noemen de uitbaters, met groot communicatief inzicht: een natuurrecreatiepark. Het doet ons erg denken aan de plannen van de parkarchitect met de Torteltuin: een "gewoon" stukje groen moet worden omgetoverd tot statusobject en de goegemeente moet geloven dat natuur en mensheid daarmee geweldig gediend zijn.

Marianne Ketting

Fig. 55 Boshoeve

Marianne Ketting

Fig. 56 Boshoeve met campers

De ambtenaren van de gemeente Vlagtwedde trapt er niet in en B&W wezen het plan in eerste instantie af. Een fraai plan, dat wel, maar niet geschikt voor deze plek. Dit soort activiteiten zijn nu eenmaal niet toegestaan binnen de EHS en juist op deze locatie is het beekdal smal en kwetsbaar. Maar de plannenmakers lieten hun communicatiekunst los op de gemeentepolitiek. Ze hanteerden krachtige toverspreuken, zoals "bevordering van toerisme" en "werkgelegenheid" en goten een verhuullend groen sausje over de plannen. Grasdaken op de betonnen vakantiehuisjes, zodat men ze "plaggenhut" kon noemen. De camping werd "eco-camping" en in het restaurant kwam een folderrek dat "natuurinformatiecentrum" ging heten. Er werd een ecologisch rapport opgesteld door een (gerenommeerd) bureau dat zijn bevindingen naadloos plooid naar de wensen van de opdrachtgevers. Dit tot woede van de boswachter, die zijn eigen inventarisatiegegevens wel heel verworpen terugzag. Uitkomst: van de zeldzame plant- en diersoorten zijn er te weinig om er serieus rekening mee te houden en van de gewone zijn er teveel om er zuinig op te zijn.

Toegegeven: in dit stukje beekdal lopen geen spectaculaire krullevaren rond. Het moet het doen met ijsvogeltjes en gele kwikstaarten (en die kunnen volgens het rapport best verderop terecht) met lichtschuwe vleermuizen (die hou je tevreden met een afschermkapje op de buitenverlichting) en met vuurvinders en bijzondere libellen (Ja zeg, zulk ongedierte mag toch de werkgelegenheid niet bedreigen?). Bovendien houdt dit rapport geen rekening met de verwachte natuurontwikkeling in dit stukje EHS, dat tot voor kort nog in agrarisch gebruik was. Desalniettemin slikten de gemeenteraadsleden het bedrijfsplan als zoete koek, niet in staat om door wollige taal en loze beloften heen te prikken. Met GroenLinks voorop pleitten en stemden ze voor ontheffing van het bestemmingsplan.

De omwonenden zijn minder onnozel. De boeren horen we morren. Ze vinden het oneerlijk dat in een gebied waaruit de landbouw is verdreven omdat die de natuur zou verstoren, wel een camping met huisjes, horeca en parkeerterrein mag komen. Maar boeren -en andere autochtone Westervolders- protesteren niet gauw. "Zowat dut ons soort minsen naait". Ze zijn huiverig om de overheid tegen de haren in te strijken. Misschien ook zien sommige oude bewoners van de streek het bijzondere ervan niet zo in. "Wie binn dat ja zo gewoon ja". Bovendien is hun ten tijde van het plan Mansholt voorgehouden dat het de vooruitgang diende om zoveel mogelijk natuur op te ruimen. De hei werd toen ontgonnen, houtwallen gekapt, de Ruiten Aa gekanaliseerd. Je kunt je voorstellen dat men het niet meer kan volgen. En dus zijn het vooral de voormalige westerlingen, die bezwaren hebben ingediend tegen inbreuk op de EHS in ons woongebied Westervolde. IVN, Staatsbosbeheer en Milieufederatie hebben dat ook gedaan. We hebben nog geen antwoord op onze bezwaarschriften gekregen. Inmiddels ligt de zaak bij de Provincie. Ook daar horen we al maandenlang niets van. Ze zullen er toch niet aan de hasselbraamthee zitten?

23. Natuur- en milieuagenda Zoetermeer

Oktober 2007	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Woensdagen Ma en wo	14.00-16.00 10.00-14.30	Pony- of ezelrijden Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Dinsdagmiddag Okt tot dec	Middag	cursus bloemschikken Schik met bloemen, 3 lessen, Aanmelden	Chez Cesar Cesar Franckrode 60	€ 50,25	Groei en Bloei 3611662 of email
Donderdagavond Okt tot dec	Avond	beginnerscursus bloemschikken Start met bloemen, 3 lessen, Aanmelden info@zoetermeer.groei.nl	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 50,25	Groei en Bloei 3611662 of email
Woensdag 3 oktober	14.00- 16.00	Knutselactiviteit voor kinderen "Maak je eigen koetje"	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 6 oktober	10.00- 14.00 en Vanaf zons- gang	Stadsvogeldag en Euro Birdwatch. Telpost Buytenpark vanaf zonsopgang Act bij de Kraal, lezing Nico de Haan, knutselact voor kinderen en excursies door park en telpost	Kraal Buytenpark Telpost Buytenpark		Vogelwerkgroep 3163631 Stadsbeheer/N ME 3469662
Zondag 7 oktober		Kabouterpad voor kinderen van 4 tot 8 jaar in het Speelbos De Balij	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Donderdag 11 oktober	20.00	Dialezing Vogels van Gambia, door Kees en Els Luijkx	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 13 oktober	10.00 - 12.00	Najaarsruilbeurs met bollenverkoop	Gemeentekwekerij Industrieweg	Vrij toegang	Groei en Bloei 3411306
Dinsdag 16 oktober	20.00	Lezing door Cor van Gelderen over mediterrane planten en heesters	Tuincafe Intratuin Aanmelden!	Vrij toegang	Groei en Bloei 3411306
Woensdag 17 oktober	9.00	Langere natuurwandeling, NS wandeling Bussum- Zuid	Station Zoetermeer Vertrek 9.06 uur	o.a. treinkaartje retour Bussum- Zuid	IVN 3511293
Zondag 21 oktober	14.00	Paddenstoelen	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3423661
Di en do 23 en 25 okt	10.00 - 13.30	Dagje Stadsboerderij. Aanmelden Ochtendprgr; verzorgen van dieren	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 4,50, incl consumptie	De Balijhoeve 3620832
Di en do	13.30 -	Dagje Stadsboerderij.	Stadsboerderij	€ 5,00, incl	De Balijhoeve

23 en 25 okt	16.00	Aanmelden Middagprogr; verzorgen van pony's	De Balijhoeve	consumptie	3620832
Zaterdag 27 oktober	10.00 - 16.00	Pleeggezinnendag op De Balijhoeve	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 27 oktober		Nacht van de Nacht www.laathetdonkerdonker.nl	Zie krantenbericht		IVN 3423661
Zondag 28 oktober	13.00 - 14.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark		Natuurtingroep 3416896/3211593
Dinsdag 30 oktober	20.00 - 22.00	Lezing over Linnaeus door Arno van Berge Henegouwen	Bedrijfsrestaurant Van het Stadhuis, ingang Frankrijklaan		Vogelwerkg 3163631 IVN, Groei en Bloei, KNNV en NME
Woensdag 31 oktober	18.00 - 20.00	Halloween op De Balijhoeve en het speelbos De Balij met een spookroute	Stadsboerderij De Balijhoeve	gratis	De Balijhoeve 3620832
November 2007	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Woensdagen Ma en wo	14.00-16.00 10.00-14.30	Pony- of ezelrijden Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 3 november	10.00 - 15.00	Natuurwerkdag Fruitbomen snoeien op wijktuin Broekweg Aanmelden!!	Wijktuin Broekweg Broekwegzijde		Team NME 3469534
Zaterdag 3 november	10.00 - 16.00	Natuurwerkdag Aanmelden zie www.natuurwerkdag.nl	Zie website IVN		IVN 3423661
Zaterdag 10 november	14.00	Nestkastjes timmeren voor kinderen vanaf 6 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	€ 3,50	Buitenbeest 3520624
Zaterdag 17 november	10.00	Groene ochtend: opmaken wintergroene bakken met vogelvoer Aanmelden!	Gemeentekwekerij Industrieweg	ja	Groei en Bloei 3611662 of email
Zaterdag 17 november	14.00	Nestkastjes timmeren voor kinderen vanaf 6 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	€ 3,50	Buitenbeest 3520624
Zondag 18 november	13.00 - 16.00	Open Huis bij de Egelopvang Zoetermeer	Spectrumsingel 50		Egelopvang 3417048
Zondag 18 november	14.00	Bomen en struiken in de loop van het jaar: vruchten en zaden	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583
Wo 21 nov t/m Vr 23 nov	14.00 - 16.00	Scheren van koeien	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag in november	13.00 - 16.30	Koeienscheerfeest met diverse act (afhankelijk van het weer)	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Buitenbeest 3520624
Donderdag 29 november	20.00	Workshop groendecoratie: Ode aan de herfst Aanmelden!	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 33	Groei en Bloei 3611662 of email

December 2007	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Woensdagen Ma en wo	14.00-16.00 10.00-14.30	Pony- of ezelrijden Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve	€ 0,50 per rit	De Balijhoeve 3620832
Zondag 2 December	14.00 - 16.00	Sinterklaas bezoekt De Balijhoeve	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 8 december	14.00 - 16.30	Kaarsen maken en versieren, Voor kinderen vanaf 6 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zondag 9 december	14.00 - 16.30	Kerststukjes maken Voor kinderen vanaf 4 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zondag 9 december	14.00	Mossen	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583
Donderdag 13 december	20.00	Vogelfoto's van Bob de Lange	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 15 december	14.00 - 16.30	Kerstversiering maken Voor kinderen vanaf 4 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zondag 16 december	14.00 - 16.30	Kerststukjes maken Voor kinderen vanaf 4 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Woensdag 19 december	14.00 - 16.30	Kerstversiering maken Voor kinderen vanaf 4 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zaterdag 22 december	14.00 - 16.30	Kaarsen maken en versieren, Voor kinderen vanaf 6 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Zondag 23 december	14.00 - 16.30	Kerststukjes maken Voor kinderen vanaf 4 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	Buitenbeest 3520624
Dinsdag 25 december	13.00 - 16.00	Kerstactiviteiten	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832

Websites IVN: www.ivnzoetermeer.nl Groeï en Bloei: www.zoetermeer.groeï.nl	Vogelwerkgroep: www.vwgzoetermeer.nl KNNV: www.knnv.nl/zoetermeer Gem Zoetermeer: www.zoetermeer.nl/natuur&milieu
Coördinatie: Natuur- en Milieueducatie Zoetermeer. Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor het 1e kwartaal 2008 vóór 15 december 2007 bij NME-team, telefoon 346 96 62	Internet: www.zoetermeer.nl/natuur&milieu E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl E-mail : nmezoetermeer@zoetermeer.nl

24. Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT

Taeke M. de Jong (3516599)

Johan Vos (023-5280231)

Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer

Email T.M.dejong@tudelft.nl

Inleverdatum oktober nummer: eind december 2007. Geschreven of getypte tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Auteurs in 2007

Evelien van den Berg	079-3213445
Hans Bieze (penningm.)	079-3421351
Arno van Berge Henegouwen	079-3211952
Inge Bauer	
Anton Beuker	
Anke de Bruijn	
Lodewijk van Duuren	079-3214149
Adri de Groot	
Fred Janssen	
Annet de Jong (voorz.)	079-3422924
Taeke de Jong (secre.)	079-3516599
Sinie de Jonge	
Tilly Kester	079-3412605
Marianne Ketting	0599-324586
Winfried van Meerendonk	
Simon Post	
Fred Reeder	079-3213612
Monique Snoek	
Marcel van der Tol	079-3427474
Johan Vos	023-5280231

25. Ik wil ook lid worden

van de Natuurgroep Zoetermeer

O > als lid á € 15,00 per jaar

O > als huisgenoot-lid á € 10,00 per jaar

O > als donateur á € 5,00 per jaar

de leden ontvangen dit blad,

donateurs alleen het januarinummer

van de KNNV + afdeling Zoetermeer

O > als lid á € 32,75 per jaar

O > als huisgenootlid á € 11,50 per jaar

deze leden ontvangen dit blad, het landelijke KNNV-blad Natura, korting op de KNNV-uitgaven en kunnen deelnemen aan KNNV-natuurkampen.

naam.....

adres.....

postcode.....

telefoon.....

Email.....

..... handtekening

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer of T.M.dejong@tudelft.nl

26. Index

A12	8	arion rufus	21	bevertjes	6
aalbes	9	asplenium adiantum-nigrum	13	bijvoet	14
aalscholver	26	atalanta	19; 20	Biodiversity Action Plan	3
aarmunt	9; 14	avondkoekoeksbloem	11	Bird Watch	28
Aa-zicht	9	Bakker, Gary	20	bitterzoet	6; 10
aegopinella nitidula	24	Balijbos	16	blaassilene	6
Afrikaweg	8	Balijhoeve	6	blauwe glazenmaker	26
agrimonia eupatoria	14	BAP	3	blauwe knoop	6
akkermelkdistel	9	barnsteenslak	10	blauwtje	20
aktermunt	8; 13	bastaardpaardenstaart	13	bleekgele droogbloem	7; 8; 11
alsem	9	basterdklaver	6	boerenknoopje	23; 24
Amaliapark	8	Bauer, Inge	7	boerenzwaluw	18; 26; 28
amandelwilg	6	Bentwoud	17	bont zandoogje	20; 26
Amerikaweg	7	Berg, Evelien van den	2	boomblauwtje	19; 20
Anemoon	29	Berge Henegouwen, Arno		boomvalk	26
apium graveolens	14	van	5; 13; 21; 24; 27	Boshoeve	29; 30
appel	22	Bergengbuurter	11	brede stekelvaren	9; 10
appelboom	25	berk	24	brede wespenorchis	8
apus apus	18	Berkel en Rodenrijs	7		

bromus racemosus subsp. racemosus.....	12	gehakelde aurelia.....	26	HSL.....	12
Bruijn, Anke de.....	6	gele kwikstaart.....	30	huiszebraspin.....	23; 24
bruine blinkslak.....	24	gele lis.....	10	huiszwaluw.....	18
bruinrode heidelibel.....	26	gele plomp.....	10	icarusblauwtje.....	20
Bryologische en Lichenologische Werkgroep.....	29	gestreepte leeuwenbek.....	11	ijsvogel.....	10; 30
buddleja.....	19; 20	geveugeld hertshooi.....	12	ijzerhard.....	11; 14; 15
buizerd.....	10; 18; 26	gewone agrimonie.....	8; 9; 14	IUCN.....	3
Burg. Hoekstrapark.....	7	gewone berenklaauw.....	10	jacobaea erucifolia.....	15
Buytenpark.....	27	gewone brunel.....	6	jacobskruiskruid.....	15
Buytenwegh.....	13	gewone krulzoom.....	26	Janssen, Fred.....	10
canadese ganzen.....	10	gewone ossentong.....	8	kalmoes.....	9; 10
carex pendula.....	13	gewone tuinslak.....	24	kattendoorn.....	6
cepaea hortensis.....	24; 25	gewone weglak.....	21	Katwijkerlaantracee.....	9
cepaea nemoralis.....	24; 25	gewoon langbaardgras.....	10	katwilg.....	12
cipres.....	7	gierzwaluw.....	18; 22; 26	keizerskaars.....	6; 15
citroenvlinder.....	20	glad vingergras.....	10; 16	keizersmantel.....	19
cochlicopa lubrica.....	23; 24	glad walstro.....	6	kelderglansslak.....	24
dagpauwoog.....	19; 20	glanzende agaathoorn.....	24	Kester, Tilly.....	9
Denters.....	15	glanzende agaathoren.....	23	Ketting, Marianne.....	29
digitaria ischaemum.....	16	goudzuring.....	8	kievit.....	17
discus rotundatus.....	23; 24	Grasduinen.....	29	klein geaderd witje.....	26
distelvlinder.....	26	grauwe wilg.....	12	klein koolwitje.....	26
dodaars.....	17	groene naaldaar.....	10	Kleine blankaardpolder.....	10
doornappel.....	11	groene specht.....	10; 26	kleine leeuwenklaus.....	8
Driemanspolder.....	19	groot heksenkruid.....	8	kleine lisdodde.....	6
druif.....	22	groot koolwitje.....	19; 26	kleine mantelanjer.....	13
dryopteridaceae.....	10	Groot, Adri de.....	16	kleine vos.....	19
dryopteris.....	13	grote brandnetel.....	10	kleine watereppe.....	6
duinriet.....	6	grote egelskop.....	10	KNNV.....	29
duits viltkruid.....	7; 8	grote glansslak.....	22	knoopkruid.....	6
duizendknoopsoort.....	15	grote keizerlibel.....	17	knopherik.....	12
Duuren, 2005.....	24	grote ratelaar.....	7	kompassla.....	6
Duuren, L. van, 2005.....	25	grote vos.....	19; 20	koninginnenkruid.....	10
Duuren, Lodewijk van.....	25	grote waterweegbree.....	6; 12	koningskaars.....	11; 15
dwergviltkruid.....	6; 7	grote weegbree.....	9	korenbloem.....	12
Ebbenhout.....	6	Haan, Nico de.....	28	kraakwilg.....	12
echte kamille.....	6	haarslak.....	23; 24	kransmuur.....	6
echte valeriaan.....	12	hanenpoot.....	10	kroontjeskruid.....	6
egel.....	20	hangende zegge.....	9; 13	kruidende boterbloem.....	9
EHS.....	3	harig knopkruid.....	9	kruipklokje.....	9
EIS.....	29	harig vingergras.....	8	kruiskruid.....	9; 14
ekster.....	26	harig wilgenroosje.....	7	kruiskruidsoort.....	14
Eloff, 1931.....	25	harige ratelaar.....	7	kruisspin.....	21
els.....	26	hasselbraam.....	29	krullebaar.....	29
equisetum arvense x fluviatile.....	13	havik.....	18	Kuijper.....	24
fallopia dumetorum.....	15	Heemkanaal.....	11; 12	kweekgras.....	7
figus carica.....	22	Heempark.....	16	kwikstaart.....	17
fijngegordelde melkzwam.....	26	heggenduizendknoop.....	11; 15	landkaartje.....	20; 26
Floriadepark.....	6	helix aspersa.....	24	langsteelfranjehoed.....	18
Floriadepas.....	6	hemelboom.....	9	lantaantje.....	10
Floron.....	9	hertenzwam.....	18	late guldenroede.....	6; 9
FLORON.....	29	hertshoornweegbree.....	7; 11	late stekelnoot.....	12; 16
fluitenkruid.....	9	Hisgen, Ruud.....	27	lathyrus hirsutus.....	16
ganzenbloem.....	7	Hoflaan.....	7	lepelaar.....	10
gazongras.....	9	holpijp.....	9	Leyens.....	13
Geerpolder.....	10	hondsdrif.....	9	Liefde, Wim de.....	3
		hondspeterselie.....	8	liesgras.....	12
		hopklaver.....	9	Madame Curiesingel.....	6
		houtpantserjuffer.....	26	madeliefje.....	9
		Houtsingel.....	6	Mahoniehout.....	6

Mandelabrug.....	7; 8; 9; 13	psathyrella conopilus	18	turkse tortel	21
maretak.....	22; 24	psilocybe aurantiaca	18; 19	valse voszegge	10
Marton-Lefèvre	3	RAVON	29	veldlathyrus	6
mattenbies	6	Reeder, Fred.....	3; 11	veldleeuwerik	17
meconema meridionale	23; 24	reigersbek	11	verbascum thapsus	15
Meerendonk, Winfried van	19; 21	reukloze kamille	6	verbena officinalis	15
meerkoet.....	26	ridderzuring.....	9	vertakte leeuwentand	11
Meerzicht.....	12; 13; 14	riet.....	6	vierzadige wikke.....	7
meidoorn.....	26	rietgras.....	6	vijg	22
melkdistelsoorten.....	11	rietorchis	6; 7	viltig kruiskruid	15
mentha arvensis	13	Rio de Janeiro.....	3	viltige basterdwederik.....	11
mentha spicata	14	robertskruid	10	Viscum album	24
merel	10	rode waterereprijs	12	vlaamse gaai	26
Meyendel.....	25	Rokkeveen	7; 9; 10; 14	Vlagtwedde	30
middelste teunisbloem	11	rood guichelheil.....	12	Vlinderstichting.....	29
moerasdroogbloem.....	8	roodborst.....	26	vlinderstruik.....	19
moerasspirea	7	roodborsttapuit.....	17	VN-wereldbevolkingsrapport	3
moerasvergeet-mij-nietje ..	10	Rozenberg	7	VOFF	29
Mourik, Joop	13	ruige lathyrus	12; 16	vogelwikke	6
mus.....	18	ruige lathyrus(vrucht)	16	voorjaarskluiфzwam.....	26
Natura 2000	3	Ruiten Aa	29; 30	Vos, Johan.....	8; 28
Natuurkalender	29	ruw vergeet-mij-nietje.....	8	Vroege Vogels	28
NEV	29	salticus scenicus	23; 24	vuurvliender	30
niervaren.....	13	Scheveningsebos.....	24	VZZ	29
niervarenfamilie	10	schietwilg	12	Waterbuurt	8; 13
NMV	29	schijnaardbei.....	7	watergentiaan	10
Noord-Aa	9	segrijnslak.....	24	watermunt	13
Noordaaschevliet	10	selderij	9; 14	waterpunge	12
NS-station Zoetermeer-Oost	10	senecio/Jacobaea spec.	14	waterzuring	7
nymphalis polychloros	19	slanke waterweegbree	10	welriekende agrimonie ...	8; 14
oeverzwaluw.....	17; 18	smalle stekelvaren	10	Westerpark.....	12; 20; 26
olijf	22	SOVON	29	wilde cichorei	6; 9; 12
Oosterheem.....	11; 16; 17	specht	24	WILDzoeker	29
oosterse karmozijnbes .	11; 15	Speel, Frank	27; 28	wilgenroosje	7
oosterse morgenster	6	sperwer	18	winterkoning.....	26
Oostkade	12	sperwervrouw	17	witgerande tuinslak	24; 25
Oostweg	7	St Janskruid	6	witvlakvlinder.....	25; 26
oranjerode stropharia...	18; 19	staartmees	18; 26	xanthium strumarium.....	16
oxychilus cellarius.....	24	station Zoetermeer-oost....	15	zebraspinn	24
oxychilus draparnaudi ..	22; 24	steenkruidkers	8	zeegroene rus	7
paardenbijter.....	26	steenrode heidelibel	26	zeepkruid	6
paardenkastenjemineermot	26	stekelvarentje	13	zegekruid	12
paardenstaart	9	stomp vlotgras	12	zevenblad	9
pararge aegeria	20	straatlieфdegras	10	zilverschoon.....	11
patrijs	17	SUN-project	3	Zoetermeer-oost	15; 16
petrorrhagia saxifraga	13	Swaay & Warren 1999	20	Zoetermeer-Oost.....	10
PGO's	29	Thomas Moorelaan	11	Zoetermeersche Meerpolder	18
phytolacca acinosa	15	tijgerslak.....	20; 21	zomertaling	18
phytolacca esculenta	15	tijmereprijs	8	zuidelijk boomsprinkhaan ...	23
pitrus.....	7	Tinea	29	zuidelijke boomsprinkhaan.	24
Plan Wielewaal	10	tjiftjaf	26	Zuidweg	6
pluteus cervinus	18	torenvalk	18	zwaluwtong	15
pluteus umbrosus	18	tortelduif	18	zwart tandzaad.....	10
postelein	10	Torteltuif.....	29	zwarte mosterd	6
Prielenbos.....	9; 10; 12; 17; 18	trichia hispida.....	23; 24	zwartgerande tuinslak	25
prinses Amaliapark	8	trilgras	6	zwartkop	26
pronkhertenzwam	18	troсdravik	12; 13	zwartsteel.....	13